

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА БІЗНЕС-ЕКОНОМІКИ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Гречаніченко Олександр Васильович

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ЇЇ
ПІДВИЩЕННЯ

Спеціальність: 051 «Економіка»

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістр

Науковий керівник
доктор економічних наук, професор
кафедри бізнес-економіки та
адміністрування

_____ В.В. Божкова

« _____ » _____ 2023 р.

Виконавець
здобувача вищої освіти групи 552

_____ О.В. Гречаніченко

« _____ » _____ 2023 р.

Суми 2023

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА**

Інститут, факультет Фізико-Математичний
Кафедра Бізнес-економіки та адміністрування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 051 Економіка
Освітньо-професійна програма Економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри бізнес-економіки
та адміністрування**

_____ д.е.н., професор Божкова В.В.

« _____ » _____ 2023р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Гречаніченко Олександр Васильович

1. Тема роботи: «Аналіз ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства та розробка заходів щодо її підвищення»

Керівник роботи: доктор економічних наук, професор Божкова В.В.
затверджені наказом від « _____ » _____ 202 року, № _____.

2. Строк подання студентом роботи « _____ » _____ 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи:

Мета дослідження : пошук резервів та розробка пропозицій щодо підвищення ефективності господарської діяльності ФОП «Гриценко Д.І.».

Об'єкт дослідження: ефективність виробничо-господарської діяльності ФОП «Гриценко Д.І.».

Предмет дослідження: принципи, методи та практичні аспекти аналізу ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства та її підвищення.

4. Зміст роботи (перелік питань які потрібно розробити)

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.

Розділ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.

Розділ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1.	Божкова В.В.		
2.	Божкова В.В.		
3.	Божкова В.В.		

7. Дата видачі завдання «__» _____ 202__ року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1.	Вибір теми магістерської роботи, ознайомлення з науковою літературою за темою дослідження		
2.	Обговорення та затвердження теми магістерської роботи та наукового керівника на засіданні кафедри, наказом ректора університету		
3.	Отримання консультації в керівника, накопичення матеріалів для написання теоретичної частини дослідження, розробка плану роботи, визначення об'єкта, предмета, мети, гіпотези, завдань дослідження, критеріїв оцінювання		
4.	Робота над теоретичною частиною магістерської роботи, аналіз літературних джерел, Розробка та апробація методики дослідної роботи		
5.	Подання теоретичної частини магістерської роботи для першого читання науковим керівником		
6.	Усунення зауважень, урахування рекомендацій наукового керівника щодо першого розділу роботи.		
7.	Подання другого розділу експериментально-дослідної частини магістерської роботи на перевірку науковому керівнику		
8.	Подання третього розділу методологічної частини магістерської роботи на перевірку науковому керівнику		
9.	Урахування рекомендацій наукового керівника, збагачення роботи додатковими дослідженнями, підготовка загальних висновків		
10.	Доопрацювання магістерської роботи з урахуванням рекомендацій після передзахисту		
11.	Подання магістерської роботи науковому керівнику та рецензенту на підготовку відгуку та рецензії, подання електронної версії магістерської роботи		
12.	Подання на кафедру остаточного варіанта магістерської роботи, переплетеного та підписаного магістрантом, науковим керівником і рецензентом		

Науковий керівник _____ Божкова В.В.
(підпис)

Здобувач _____ Гречаніченко О.В.
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1 Поняття ефективності діяльності підприємства	6
1.2 Характеристика основних типів ефективності виробництва	12
1.3 Система показників аналізу ефективності	14
1.4 Чинники та резерви підвищення ефективності діяльності підприємства	17
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	22
2.1 Характеристика підприємства	22
2.2 Аналіз виробництва та реалізації продукції	27
2.3 Аналіз ефективності використання основних засобів	31
2.4 Аналіз ефективності використання трудових ресурсів	39
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	49
3.1 Розробка шляхів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства	
3.2 Оцінка економічної ефективності проєктованих заходів	53
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Проблема оптимального функціонування підприємств завжди була в центрі уваги в економічній науці, і вона залишається актуальною й сьогодні. Оцінка результативності виробництва, управлінських рішень, витрат економічних ресурсів, а також конкретні технології та інструменти для досягнення кращої продуктивності є особливо важливими.

Процес виробництва на будь-якому підприємстві відбувається через взаємодію трьох основних складових: персоналу (робочої сили), засобів праці та предметів праці. З використанням наявних виробничих засобів персонал створює корисні продукти чи надає послуги. Це означає, що на одному боці існують витрати праці, а на іншому - результати виробництва. Ці результати залежать від масштабу використовуваних засобів, людського потенціалу та його ефективності. Процес виробництва на підприємстві – це складний механізм, що базується на взаємодії трьох основних складових: персоналу, засобів праці та предметів праці.

Персонал (робоча сила) грає ключову роль у виробничому процесі. Це команда людей з різними навичками та здібностями, яка використовує доступні засоби праці для створення товарів або надання послуг. Ефективність персоналу впливає на результати виробництва, враховуючи якість, кількість та швидкість виготовлення продукції чи надання послуг.

Засоби праці – це обладнання, інструменти, технології та будь-які матеріальні ресурси, що використовуються персоналом для виробництва. Ці засоби можуть включати будь-що: від машин і комп'ютерів до будівель і спеціального програмного забезпечення. Якість та кількість цих засобів прямо впливає на продуктивність і якість виробництва.

Предмети праці – це самиця або результати виробництва. Це може бути товар, послуга або будь-який інший продукт, який створюється або перетворюється у процесі виробництва. Ці результати є відображенням витрат праці та ефективності використання засобів праці.

Отже, ефективний виробничий процес вимагає збалансованого поєднання всіх цих складових – компетентного та високоякісного персоналу, належно підготовлених і ефективних засобів праці, а також доцільного використання цих ресурсів для отримання якісних і кількісних результатів виробництва.

Ефективність виробництва - це комплексна оцінка результатів використання виробничих засобів та праці на певний період часу. Дослідження ефективності виробництва дозволяє визначити шляхи підвищення продуктивності праці, зменшення витрат на оплату праці, використання ресурсів із економією витрат, а також раціональне використання природних ресурсів.

Метою магістерської роботи буде пошук резервів та розробка пропозицій щодо підвищення ефективності господарської діяльності ФОП «Гриценко Д.І.».

Відповідно до поставленої мети в магістерській роботі підлягають вирішенню наступні завдання:

- з'ясувати сутність ефективності виробництва;
- визначити та дати характеристику типам і чинникам зростання ефективності діяльності підприємства;
- провести аналіз ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства;
- розробити заходи щодо підвищення ефективності діяльності підприємства;
- проаналізувати економічну ефективність можливої реалізації запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження дипломної роботи буде виступатиме ефективність виробничо-господарської діяльності ФОП «Гриценко Д.І.», а предметом дослідження – принципи, методи та практичні аспекти аналізу ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства та її підвищення.

При написання дипломної роботи застосовуватимуться такі методи дослідження як узагальнення, порівняння, групування, графічний метод, порівняльний аналіз, метод абсолютних різниць та ланцюгових підстановок.

Інформаційну базу складають дані бухгалтерського балансу і звітності підприємства, закони України, постанови Уряду, матеріали, опубліковані в періодичній і спеціальній літературі, внутрішні документи підприємства.

<http://fizmat.sspu.edu.ua>
Дотримуйтесь
принципів академічної
доброчесності
<http://fizmat.sspu.edu.ua>

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття ефективності діяльності підприємства

Проблема ефективності виробництва завжди була важливою у економічній науці. Цікавість до неї проявляється на різних рівнях управління економікою - від власників приватних компаній до керівників держави. Широке коло питань, пов'язаних з дослідженнями ефективності функціонування підприємств знайшли відображення у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, таких як Виборнов В. І., Ковальов В. В., Мейер Маршал В., Орлов П. А., Падерін І. Д., Шеремет О. Д. [5; 20; 26; 33; 35; 54] та ін.

Ефект (у перекладі з лат. – виконання, дія) – результат, наслідок яких-небудь дій [42]. Ефект від функціонування підприємства трактується як показник, який характеризує результат функціонування [20; 33]. Показники ефекту належать до абсолютних, об'ємних показників; їх можна складати у просторі та часі.

В залежності від характеристик об'єкта, що аналізується, ефективність може вимірюватися через показники, такі як валовий національний продукт, національний дохід, загальний обсяг виробництва, прибуток, обсяг продажів та інші. Зазвичай ефективність не асоціюється з зусиллями, вкладеними для досягнення цих результатів. З точки зору мети конкретних дій, ефект може мати як позитивний, так і негативний напрямок [24].

Визначення поняття «ефективність» різними авторами представлено у таблиці 1.1.

Визначення поняття «ефективність» різними авторами

Автор(и), джерело	Точка зору
Іванієнко В. В. [15, с. 76], Ковальов В. В., Волкова О. М. [20, с. 275]	Економічна ефективність може бути описана як співвідношення між тим, що ми отримали, та тими ресурсами або витратами, які були витрачені для досягнення цього результату.
Іващенко Н. П. [18, с. 361]	Економічна ефективність може бути описана як здатність фірми отримувати доходи від різних ресурсів, якими вона володіє чи керує.
Нусінов В. Я., Турило А. М., Темченко А. Г. [30, с. 91]	Ефективність може бути описана як відображення результату, який суспільство, підприємство чи окрема особа отримують внаслідок використання чи застосування певних ресурсів.
Лямець В. І., Тевяшев А. Д. [24, с. 218]	Ефективність - це не просто характеристика того, наскільки добре функціонує система або операція, і яка вона має здатність досягати певного результату.
Орлов П. А. [33, с. 367]	Ефективність – це взаємозв'язок між тим, що було досягнуто чи отримано під час виконання певної діяльності, і ресурсами, які були витрачені для цього.
Падерін І. Д. [35, с. 90]	Економічна ефективність підприємства базується на здатності оптимізувати витрати на виробництво продукції, що веде до збільшення його прибутковості.
Сурмін Ю. П. [42, с. 354]	Ефективність - це міра успішності функціонування системи у досягненні поставлених метою і цілей.
Федулова Л. І. [50, с. 388]	Економічна ефективність - це стан, коли не можна зробити жодної зміни, яка б задовольнила бажання однієї людини більше, не втрачаючи при цьому можливості задовольнити бажання іншої людини.

З інших позицій розглядає ефективність Сурмін Ю. П. [42]: як її критерій він визначає досягнення встановлених системою цілей. При оцінці економічної ефективності значення має функція досягнення цілей, яка не

виключає врахування ресурсів, витрачених для досягнення результату. Цей підхід має складніший характер і вимагає використання іншої методики для розрахунків.

Отже, аналіз терміну "ефективність" показує, що існують різноманітні підходи до її визначення. Загалом, переважає погляд, згідно з яким ефективність визначається як співвідношення між досягнутими результатами та витраченими ресурсами - це так званий "традиційний" підхід. Залежно від конкретного підходу, це поняття застосовується для оцінки результативності різних об'єктів чи систем на різних рівнях, від суспільства до підприємств і систем управління. Визначення понять ефективності виробництва різними авторами надано у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Поняття «ефективність виробництва»

Автор(и), джерело	Точка зору
Афанасьєв М. В., Гончаров А. Б. [1, с. 233]	Ефективність виробництва - це загальне відображення того, як результативно використовується робоча сила, тобто працівники, разом з ресурсами виробництва протягом певного періоду часу. Це оцінює, наскільки ефективно використовуються ресурси виробництва для досягнення кінцевих результатів.
Бойчик І. М. [3, с. 352]	Ефективність виробництва - це повне відображення результатів використання різних ресурсів, таких як засоби, інструменти праці та робоча сила, на підприємстві протягом певного періоду.
Виборнов В. І., Мавріщев В. С. [5, с. 6]	Економічна ефективність виробництва - це оцінка ефективності самого виробничого процесу. Це відношення між досягнутими результатами виробництва та витратами, пов'язаними зі здійсненням живої та матеріальної праці.

Автор(и), джерело	Точка зору
Зайцев Н. Л. [13, с. 480]	Ефективність виробництва - це порівняння того, що було досягнуто підприємством через його господарську діяльність з витратами на працю та матеріальні ресурси, які були витрачені для досягнення цих результатів.
Кантор Є. Л. [19, с. 319]	Економічна ефективність виробництва - це числове співвідношення між досягнутими результатами в економічній діяльності та витратами, зробленими на процес виробництва.
Сіроштан М. А., Потапов В. І., Білявцев М. І., Олійник С. У., Тимонін О. М. [41, с. 163-164]	Ефективність виробництва можна розглядати двома аспектами. Це порівняння між тими фізичними ресурсами, які були витрачені і фізичним результатом, який був вироблений. З іншого боку, ефективність виробництва оцінюється у відношенні суспільно-визначених витрат у грошовому виразі

Аналіз наведених визначень дозволяє зазначити, що всі автори [1; 3; 5; 13; 43] виходять з традиційного визначення ефективності стосовно процесу виробництва, тобто ефективність виробництва визначається ними як співвідношення кінцевого результату промислового виробництва.

Деякі автори [1; 3] враховують фактор часу при визначенні ефективності виробництва.

Схема формування ефективності виробництва приведена на рисунку 1.1.

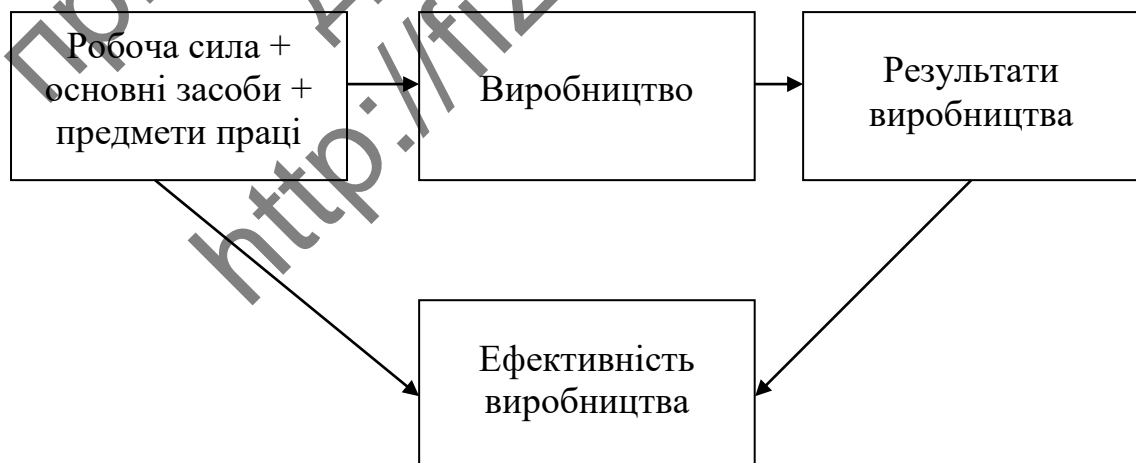

Рис.1.1. Формування ефективності виробництва

Більш складним терміном, ніж «ефективність виробництва», є поняття «ефективність діяльності підприємства». У різних джерелах це поняття має назву: «ефективність функціонування підприємства», «ефективність господарської діяльності підприємства» (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Перелік понять, які застосовуються різними авторами для характеристики ефективності діяльності підприємства

Автор(и), джерело	Точка зору
Белій А. П., Лисенко Ю. Г., Мадих А. А., Макаров К. Г. [21, с. 31]	Ефективність функціонування підприємства можна оцінити як відношення між результатами або продукцією, яку воно виробляє, та сумою ресурсів
Гончаров В. І. [7, с. 394]	Ефективність діяльності підприємства відображається у використанні ресурсів у найбільш раціональний спосіб, в умінні використовувати технології та навички, а також у зусиллях.
Іващенко Н. П. [18, с. 361]	Ефективна діяльність покликана досягати найбільшого можливого результату за допомогою доступних ресурсів.
Мейер М. В. [26, с. 364]	Ефективність бізнесу визначається доходами, які створюються через роботу компанії, після врахування всіх витрат, необхідних для забезпечення цієї роботи.
Осипов В. І. [34, с. 711]	Ефективність діяльності підприємства розкриває, наскільки великим є вплив чи результат в порівнянні з кількістю засобів, які було витрачено.
Покропивний С. Ф. [36, с. 513]	Ефективність виробництва відображає загальну продуктивність системи, яка охоплює кінцеві результати використання не лише засобів виробництва, а й робочої сили.
Федорова Н. Н. [49, с. 12]	Ефективність виробничої організації проявляється через її готовність та здатність адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі.
Шеремет О. Д., Сайфулін Р. С. [54, с. 106]	Ефективність господарської діяльності підприємства вимірюється через два підходи: один відображає результати роботи в порівнянні з розміром вкладених ресурсів, а інший - відноситься до обсягу ресурсів, витрачених у процесі виробництва.

Дослідження та аналіз наведених визначень дозволяють зробити висновок, що вони трактуються неоднозначно.

Продуктивність і прибутковість Осипов В.І. [34] називає двома видами ефективності, що визначають ефективність діяльності підприємства. На нашу думку, ефективність функціонування підприємства повинна визначатись й іншими критеріями.

Як критерій ефективного функціонування у Іващенко Н. П. [18] виступає досягнення максимального результату на основі наявних засобів (принцип максимізації) або досягнення певного результату з використанням мінімальних засобів (принцип мінімізації). Схожий підхід пропонується в джерелах [7; 54]. Шеремет О. Д., Сайфулін Р. С. [54] як критерій ефективності діяльності пропонують розмір споживання авансованих ресурсів, а Гончаров В. І. [7] – ступінь раціонального використання ресурсів, навичок, технологій й інших зусиль при задоволенні конкретного ринкового попиту. Перевагою останнього підходу є врахування потреб ринку, оскільки сьогодні можуть бути успішними тільки ті підприємства, які використовують маркетинг для виконання своїх бізнес-функцій.

Федорова Н. Н. [49], аналізуючи ефективність виробничої організації через призму термінів "адаптація" та "цілісне утворення", відзначається важливість узгодження складових системи. Таким чином, аналіз таблиці 1.3 показує, що поняття "ефективність функціонування підприємства" не має однозначного тлумачення.

Слід зауважити, що наразі межі між "ефективністю", "ефективністю виробництва" та "ефективністю діяльності підприємства" не чітко визначені. Автори часто надають визначення певного типу ефективності, не розкриваючи повністю сутності підходу до неї. Отже, поняття ефективності функціонування підприємства є різноманітним. Тому важливо виділити різні види ефективності за різними ознаками, кожен з яких має своє значення для системи функціонування підприємства.

1.2. Характеристика основних типів ефективності виробництва

Ефективність виробництва, що відображає продуктивність системи, має різноманітність у визначенні та застосуванні для аналізу та управлінських рішень. Через це важливо визначати різні типи ефективності (продуктивності) за різними критеріями (класифікація), кожен з яких має своє практичне значення для економічної системи (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4

Типова класифікація ефективності виробництва (діяльності) за окремими ознаками [11, с. 451]

Класифікаційна ознака	Ефективність
1. Одержаний результат (наслідки)	економічна; соціальна
2. Місце одержання ефекту	локальна (комерційна); народногосподарська
3. Метод розрахунку	абсолютна; порівняльна
4. Ступінь збільшення ефекту	первинна; мультиплікаційна; синергічна
5. Структура організації виробництва	робочого місця; виробничого підрозділу (дільниці, цеху, виробництва); підприємства в цілому
6. Тип економічного зростання виробництва	екстенсивного розвитку; інтенсивного розвитку
7. Напрямок інноваційно-інвестиційної діяльності	науки, техніки і технології; організаційно-управлінських інновацій; інвестиційних проектів і програм
8. Характер витрат	поточних витрат; одноразових (капітальних) витрат
9. Об'єкт оцінки	повна (інтегральна); часткова (окрема); чинникова (багаточинникова)

Класифікаційна ознака	Ефективність
10 Масштаб міжнародного співробітництва	зовнішньоекономічної діяльності фірми; діяльності спільних підприємств і транснаціональних корпорацій

Різні типи ефективності виробництва або діяльності розрізняються головним чином на основі досягнутих результатів у сфері господарської діяльності підприємства або організації. Тому важливо пояснити сутність та характер окремих типів ефективності.

Економічну ефективність відображають за допомогою різних показників вартості, що описують проміжні та кінцеві результати виробництва на підприємстві чи в інших виробничих структурах. До таких показників належать:

обсяг виробленої, чистої або реалізованої продукції;

отриманий прибуток, рентабельність виробництва;

економія різних видів ресурсів (матеріальних, трудових) або загальна економія від зниження собівартості продукції;

продуктивність праці та інші.

Коли виробництво продукції на одному підприємстві потребує більше ресурсів, але її споживання на іншому підприємстві призводить до менших витрат або має інші позитивні наслідки, говорять про народногосподарську ефективність - загальний ефект у сферах виробництва та споживання відповідних товарів та послуг.

Абсолютна ефективність відображає загальну чи відносну ефективність діяльності підприємства (організації) протягом певного періоду.

Порівняльна ефективність відображає результати порівняння можливих варіантів господарювання та вибір найкращого з них. Рівень

порівняльної ефективності відображає економічні та соціальні переваги обраного варіанту відносно інших можливих варіантів.

Абсолютна та порівняльна ефективність в доповнення одна одній. Визначення економічно найвигіднішого варіанту господарювання завжди базується на зіставленні показників абсолютної ефективності, а їх аналіз здійснюється порівнянням запланованих, нормативних та фактично досягнутих показників протягом певного періоду.

Первинна ефективність - це початковий одноразовий ефект, отриманий внаслідок певних технічних, організаційних або економічних заходів підприємства.

Ефект "стартового вибуху" - це свого роду "ланцюгова реакція" у майбутньому. Це можливо, коли певний "стартовий вибух" стає початком наступного збільшення ефективності в тій самій або іншій сфері виробництва чи діяльності.

У процесі створення будь-яких матеріальних цінностей виникають супутні можливості з певним ефектом. Такі можливості виявляються у вигляді різних проміжних і побічних результатів, використання виробничих і побутових відходів та іншого.

1.3. Система показників аналізу ефективності

У визначенні показників ефективності науковці обрали різні підходи. Представники одного з напрямків вважають доцільним залишати оцінку ефективності на експертському рівні, створюючи систему показників, яку потім аналізує експерт, враховуючи різноманітні обставини, особистий досвід та навіть інтуїтивні міркування для узагальнення. Інші науковці вбачають доцільним обмежити кількість факторів впливу і визначити єдиний комплексний показник ефективності. Є також компромісні підходи, де

спочатку формується система показників, а потім застосовуються правила узагальнення для отримання загальної оцінки. Деякі вчені, які підтримують ідею єдиного показника, створюють настільки складні комплексні показники, що їх широкий охоп параметрів фактично рівний системам показників. Розглянемо систему показників ефективності в розгорнутому вигляді.

У системі показників ефективності виробництва можна виділити такі групи показників:

- ефективності використання основних засобів (таблиця 1.5);
- ефективності використання оборотних коштів (таблиця 1.6);
- ефективності використання праці (трудових ресурсів) (таблиця 1.7);
- узагальнюючі показники ефективності діяльності підприємства (таблиця 1.8).

Таблиця 1.5

Показники ефективності використання основних засобів

Назва	Визначення	Формула
1. Фондовіддача	Відношення вартості виготовленої продукції за рік (ВП) до середньорічної вартості основних фондів (ОВФ)	$F_v = \text{ВП} / \text{ОВФ}$
2. Фондомісткість	Показник обернений фондівдачі	$F_m = \text{ОВФ} / \text{ВП}$ або $F_m = 1 / F_v$
3. Рентабельність основних фондів	Відношення прибутку (П), одержаного за певний період, до середньої вартості основних фондів за той самий період (ОВФ)	$R_f = \text{П} / \text{ОВФ}$
4. Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання	Відношення обсягу виготовленої продукції за певний період у натуральних (ВП) до виробничої потужності обладнання у відповідних показниках (Побл)	$K_{\text{інт}} = \text{ВП} / \text{Побл}$
5. Коефіцієнт змінності обладнання	Відношення кількості відпрацьованих верстато-змін (Кстзм) до кількості одиниці обладнання (n)	$K_{\text{зм}} = \text{Кстзм} / n$

Показники ефективності використання оборотних коштів

Назва	Визначення	Формула
1. Коефіцієнт оборотності	Відношення вартості виготовленої продукції (за гуртовими цінами) за певний період (ВП) до середніх залишків оборотних коштів (ОК)	$K_{об} = ВП / ОК$
2. Коефіцієнт завантаження	Показник обернений до коефіцієнта оборотності	$K_{зав} = ОК / ВП$ або $K_{зав} = 1 / K_{об}$
3. Тривалість обороту	Відношення кількості днів у періоді (Д) до коефіцієнта оборотності за цей період ($K_{об}$)	$T_{об} = Д / K_{об}$
4. Рентабельність оборотних коштів	Відношення прибутку (П), одержаного за певний період, до середніх залишків оборотних коштів за той самий період (ОК)	$R_{ф} = П / ОК$

Таблиця 1.7

Показники ефективності використання праці (трудових ресурсів)

Назва	Визначення	Формула
1. Продуктивність праці	Відношення вартості або кількості виготовленої продукції (ВП) до витрат живої праці, що відображається кількістю відпрацьованих людино-годин (ЖП). Відображає кількість продукції, що виготовляється за одиницю робочого часу	$ПП = ВП / ЖП$
2. Трудомісткість продукції	Показник обернений до продуктивності праці. Відображає витрати праці на виготовлення одиниці продукції	$T_{м} = ЖП / ВП$ $= 1 / ПП$
3. Фондоозброєність	Відношення середньої вартості основних фондів за певний період (ОВФ) до середньооблікової чисельності працівників (СОЧ) за той самий період	$F_{о} = ОВФ / СОЧ$
4. Зарплатомісткість продукції	Відношення фонду плати праці (ФОП) до вартості виготовленої продукції за певний період (ВП)	$Z_{м} = ФОП / ВП$

Узагальнюючі показники ефективності діяльності підприємства

Назва	Визначення	Формула
1 Норма прибутковості	Відношення прибутку (П), одержаного за певний період, до суми середньої вартості основних фондів за той самий період (ОВФ) та середніх залишків оборотних засобів (ОЗ)	$Н_{пр} = П / (ОВФ + ОЗ)$
2 Рентабельність продукції	Відношення прибутку (П), одержаного за певний період від реалізації продукції, до собівартості цієї продукції (С)	$Р_{пр} = П / С$
3. Коефіцієнт ефективності застосовуваних ресурсів	Відношення чистої продукції в порівнянних цінах за рік (ЧП) до витрат ресурсів, що відображені чисельністю працівників (Чпр) середньою вартістю основних фондів (ОВФ) та середніми залишками оборотних засобів (ОЗ) за рік, скоригованими на коефіцієнт повних витрат праці (Кпвп)	$k = \frac{ЧП}{Чпр + (ОВФ + ОЗ) \cdot Кпвп}$

1.4. Чинники та резерви підвищення ефективності діяльності підприємства

Під час обґрунтування і аналізу показників економічної ефективності враховуються чинники підвищення ефективності за основними напрямками розвитку і вдосконалення виробництва.

Чинники, що впливають на зростання ефективності виробничих систем є предметом дослідження багатьох науковців. Так, Покропивний С. Ф. пропонує проводити класифікацію чинників зростання ефективності за трьома ознаками: видами витрат і ресурсів (джерелами підвищення); напрямками розвитку та вдосконалення виробництва (діяльності) та місцем реалізації в системі управління виробництвом (діяльністю) [11, с.475].

Класифікаційні ознаки чинників ефективності діяльності підприємства наведені на рисунку 1.2 [11, с.476].

Підвищення ефективності управління визначається головним чином через класифікацію факторів, які впливають на цей процес. Розглянемо внутрішні та зовнішні чинники, які сприяють підвищенню результативності суб'єктів господарювання.

По-перше, технологічні аспекти грають ключову роль у підвищенні ефективності. Інновації в технологіях, особливо автоматизація та інформаційні технології, мають значний вплив на ефективність виробництва чи надання послуг. Вони спричиняють значні зміни у технічному рівні обладнання, методах організації праці, підготовці кадрів тощо.

По-друге, устаткування відіграє важливу роль у програмі підвищення ефективності. Продуктивність устаткування залежить не лише від його технічного рівня, а й від правильної організації обслуговування, оптимальних строків експлуатації та інших факторів.

По-третє, матеріали та енергія можуть позитивно впливати на ефективність, якщо ефективно вирішуються проблеми їх раціонального використання, зниження матеріаловитрат та енергоспоживання, а також оптимізується управління запасами.

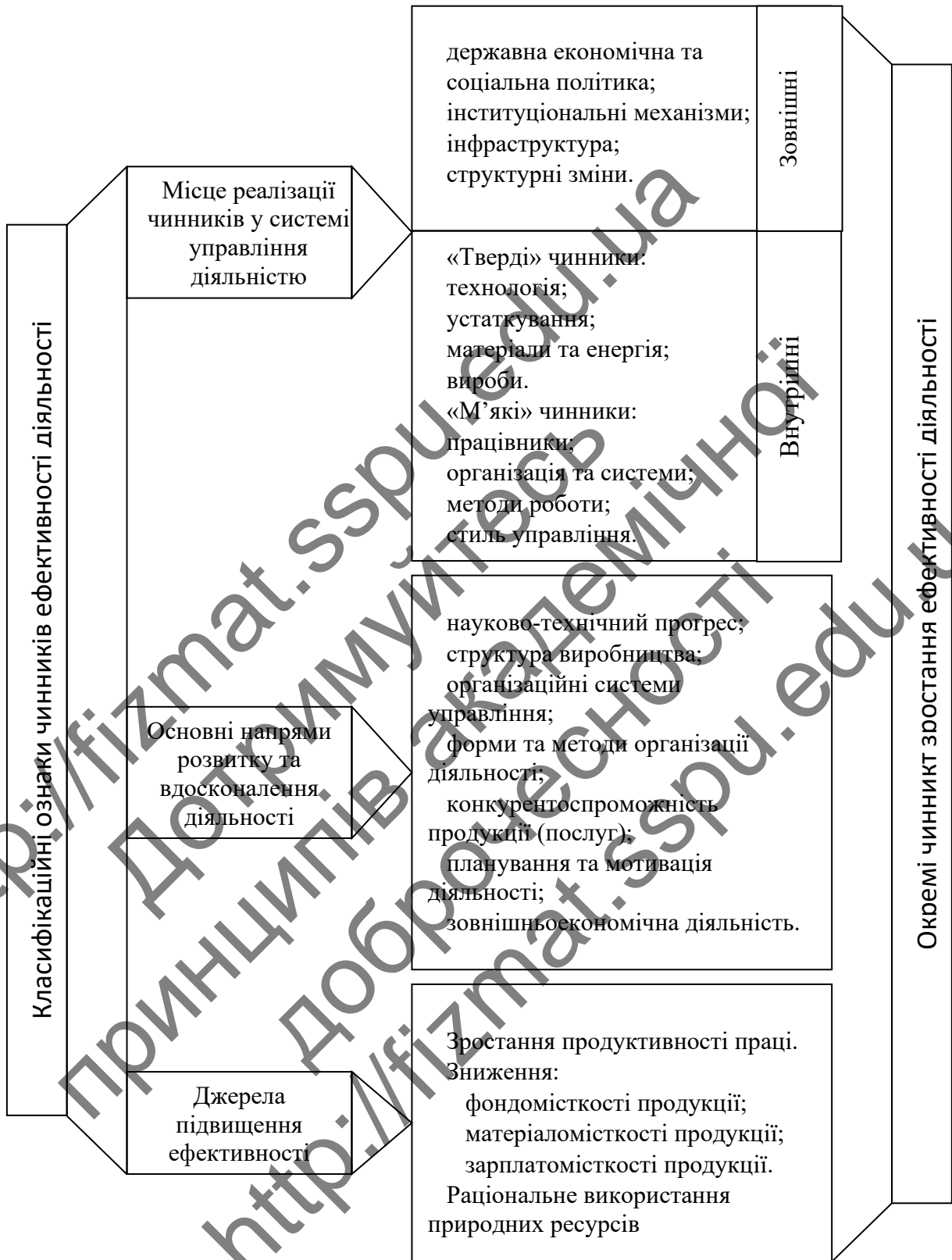

Рис. 1.2. Класифікація чинників ефективності діяльності суб'єктів господарювання

Четвертий фактор, що впливає на ефективність, - це продукція або результати праці. Якість і зовнішній вигляд продуктів грають важливу роль у підвищенні ефективності суб'єктів господарювання. Проте, сама якість товару недостатня для досягнення високої ефективності. Товари повинні потрапляти на ринок в потрібний час і місце, а їх ціна має бути обґрунтованою. Суб'єкт господарювання повинен відслідковувати, щоб організаційні та економічні перешкоди не заважали виробництву та маркетинговим дослідженням.

П'ятий фактор - працівники, які є ключовим джерелом підвищення ефективності. Керівники, спеціалісти, робітники - їхні професійні якості і продуктивність впливають на ефективність. Збільшення продуктивності праці значною мірою залежить від ефективної мотивації та підтримки сприятливого соціального середовища на підприємстві.

Використання цілісної системи зазначених факторів є важливим для підтримки зростання ефективності виробництва підприємства. При цьому потрібність врахування зовнішніх факторів не настільки строга, як врахування внутрішніх.

Крім цієї класифікації, існує ще одна. Економічний розвиток організації ґрунтується на поєднанні росту кількості та вартості використаних ресурсів (екстенсивних факторів) та підвищенні ефективності їх використання (інтенсивних факторів) без зміни їх кількості.

Для більш наочного сприйняття екстенсивного і інтенсивного напрямків розвитку виробництва наведемо відповідну схему у додатку Б.

Як екстенсивні, так і інтенсивні фактори сприяють підвищенню продуктивності виробництва. Проте збільшення ресурсів шляхом їх кількісного розширення має свої обмеження. Тому нині основний акцент робиться на інтенсивному зростанні ресурсів, що полягає у зменшенні витрат за рахунок підвищення ефективності використання різних компонентів продуктивних сил. Інтенсифікація виробництва передбачає [11, с.224]:

забезпечення збільшення результуючих економічних показників за рахунок капітальних вкладень в оновлення основних засобів і реконструкцію діючих, а також у будівництво нових.

Вирішення цих завдань можливе через систематичний облік і оцінку стану, якості, вартості та ефективного використання ресурсів. Для оцінки покращення використання ресурсів використовують показники, що відображають, наскільки ефективно використовуються виробничі ресурси.

Шляхи підвищення продуктивності ресурсів вибираються залежно від доступних фінансових можливостей організації, стану виробничих засобів, стратегічних планів та виявлених під час аналізу можливостей для підвищення ефективності.

Оскільки впровадження основних засобів потребує значних витрат, одним з ключових способів забезпечення стабільності та підвищення ефективності діяльності підприємства є виявлення та використання внутрішніх резервів.

У теорії економічного аналізу резерви розглядаються як невикористані можливості для підвищення ефективності господарської діяльності [37, с.21].

Основними завданнями при аналізі ефективності підприємства є оцінка господарської ситуації, виявлення причин поточного стану, підготовка аргументованих управлінських рішень та виявлення можливостей для підвищення ефективності господарської діяльності.

Збільшення ефективності виробництва представляє собою складну задачу у господарському плані. Тільки інтегральний аналіз здатний допомогти фахівцям зрозуміти напрямки для розвитку підприємства та підвищення ефективності його діяльності. Це в свою чергу призводить до підвищення продуктивності праці, зменшення собівартості продукції і, отже, сприяє забезпеченню його конкурентоспроможності та зростанню прибутку. Загалом, ретельна оцінка та аналіз господарської діяльності становлять основу для підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємства.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Характеристика підприємства

Метою діяльності Підприємства є здійснення господарської діяльності з метою отримання прибутку.

Предмет та види діяльності:

виробництво брикетів і гранул для опалення, виготовлених із пресованої деревини або її замінників, таких як мелені зерна кави або боби сої;

виробництво пресованої деревини у вигляді блоків, плит, брусів чи профілів;

виробництво клеєних ламінованих дерев'яних виробів, ламінованої одношарової фанери;

виробництво дерев'яних пакувальних ящиків, коробок, ґратчастої тари, барабанів і подібних пакувальних дерев'яних пристосовань;

виробництво дерев'яних піддонів, ящикових піддонів та інших дерев'яних вантажних щитів;

оптова торгівля необробленою деревиною;

оптова торгівля продукцією первинного оброблення деревини;

купівля та продаж власного нерухомого майна та ін.

З 2019 року ФОП «Гриценко Д.І.» виробляє паливні пелети з кругляка сосни та з деревних відходів на власному виробництві, оснащеному сучасним обладнанням, що дозволяє зберігати постійну гарантовано високу якість продукції.

Пелети (паливні гранули), завдяки високій калорійності, низькій зольності і малій фракції (Ø 6-8 мм), дозволяють використовувати їх в механічних і автоматичних котлах промислових і комунальних котелень, а

також в побутових автоматично дозуючих котлах та каминах для опалення садиб.

При спалюванні 1000 кг деревних пелет виділяється стільки ж теплової енергії, як при спалюванні:

1600 кг деревини;

479 м. куб. газу;

500 л дизпалива.

Процес гранулювання – пеллетизації відбувається в спеціальних кільцевих штампах (прес-формах) обертовими роторними вальцями, які упресовують в численні отвори – фільтри прес-форми, активізувати паром подрібнене деревне сировину, після чого, зрізані з зовнішньої сторони штампа спеціальним ножом гранули, повинні бути охолоджені й відділені від дрібних частинок. Щоб виробити пелети вагою однієї тонни, потрібно 2,3-2,6 м³ тирси, і ще 0,6 м³ тирси спалюється при виготовленні кожної тонни пелет. Максимальний місячний виробіток становить 420 тонн.

Весь процес виробництва ділиться на кілька етапів: подрібнення; сушіння; доподрібнення; водопідготовка; пресування; охолодження; розфасовка і упаковка.

В даний час підприємство виробляються та реалізуються такі види пелет:

D 8 мм. Цей вид пелет застосовується в побуті, при цьому кількість залишкової золи становить 0,7% від ваги, вологість 7%, величина нижчої теплоти згорання становить 17,4 (МДж / кг), колір його деревний, а місцем походження товару є Луганська область України. Цей вид твердого біопалива може бути розфасований у поліетиленові пакети по 15 або по 40 кг та у «Big-Bag» по 1000 кг;

D 6 мм. Використовується також для побутових цілей. Її характеристики полягають у наявності залишкової золи близько 0,3% від ваги, вологи 7%, нижчої теплоти згорання 18,2 (МДж / кг), світлого кольору. Місцем походження товару є також Луганська область України. Цей вид

твердого біопалива може бути розфасований у поліетиленові пакети по 15 або по 40 кг та у «Big-Bag» по 1000 кг.

Ціни на продукцію підприємства наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Ціна пелети 8 мм

	Упаковка	Сертифікат	Об'єм замовлення			
			20 тн.	10 тн.	1,0-5,0 тн.	До 1 тн.
1 Самовивіз склад (Суми, Сумська обл.)	Біг Бег 0,8-1,0 тн.	DINplus	2050	2100	2100	2100
	Мішки п/п 40 кг.	DINplus	2150	2200	2200	2200
	Мішки п/е 15 кг.	DINplus	2250	2300	2300	2300
2 Самовивіз склад (Київ)	Біг Бег 0,8-1,0 тн.	DINplus	2350	2400	2400	2400
	Мішки п/п 40 кг.	DINplus	2350	2400	2400	2400
	Мішки п/е 15 кг.	DINplus	2450	2500	2500	2500
3 Доставка Київ*	Біг Бег 0,8-1,0 тн.	DINplus	2350*	2400*	2400*	2400*
	Мішки п/п 40 кг.	DINplus	2350*	2400*	2400*	2400*
	Мішки п/е 15 кг.	DINplus	2450*	2500*	2500*	2500*

* Вартість доставки обговорюється окремо залежно від місця розташування клієнта і обсягу замовлення.

На продукцію підприємство має відповідний сертифікат якості. Життєвий цикл діяльності підприємства знаходиться на стадії росту, оскільки даний вид діяльності для підприємства є новим. Окрім пелетів підприємство виробляє піддони та палети різних стандартів, сортів та розмірів.

Основні економічні показники діяльності підприємства представлені в таблиці 2.2.

Основні економічні показники діяльності підприємства

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс., (±)	відн., %
1. Обсяг виробництва продукції, тис. грн.	7410,6	8487,7	1077,1	14,53
2. Обсяг реалізації продукції, тис. грн.	7380,7	8547,7	1167,0	15,81
3. Середньооблікова чисельність персоналу, ос.	25	25	-	-
4. Середньооблікова чисельність робітників, ос.	14	14	-	-
5. Середньорічний виробіток на одного працюючого, тис. грн./ос.	296,42	339,51	43,09	14,54
6. Середньорічний виробіток на одного робітника, тис. грн./ос.	529,33	606,26	76,93	14,53
7. Фонд оплати праці персоналу, тис. грн.	1765,8	1835,2	69,4	3,93
8. Середньорічна заробітна плата одного працюючого, грн.	70632	73408	2776	3,93
9. Середньорічна первісна вартість основних засобів, тис. грн.	608,4	668,2	59,80	9,83
10. Фондовіддача, грн.	12,18	12,70	0,52	4,27
11. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	5627,6	7514,1	1886,5	33,52
12. Собівартість товарної продукції, тис. грн.	5770,3	7425,4	1655,1	28,68
13. Витрати на 1 грн. товарної продукції, коп.	77,87	87,48	9,61	12,34
14. Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	1753,1	1033,6	-719,5	-41,04
15. Рентабельність реалізованої продукції, %	31,15	13,76	-17,39	-

Дані, представлені в таблиці 2.2, свідчать про те, що в звітному році в порівнянні з минулим роком спостерігається зростання як обсягу виробництва, так і обсягу реалізації продукції. Обсяг виробництва продукції збільшився на 14,53% ($1077,1 / 7410,6 \cdot 100$), а реалізації – на 15,81% ($1167,0 / 7380,7 \cdot 100$).

Середньооблікова чисельність персоналу підприємства за аналізований період не змінилась та склала 25 осіб, з них 14 робітників. Середньорічний виробіток одного працівника в порівнянні з минулим роком збільшився на 43,09 тис. грн./ос. (339,51 – 296,42), а одного робітника на 76,93 тис. грн./ос. (606,26 – 529,33).

У звітному році спостерігається збільшення фонду оплати праці працюючих на 69,4 тис. грн. (1835,2 – 1765,8) або на 3,93% ($69,4 / 1765,8 \cdot 100$), що забезпечило зростання середньорічної заробітної плати одного працюючого до 73408 грн.

Середньорічна вартість основних засобів в звітному році збільшилась на 59,8 тис. грн. (668,2 – 608,4) або на 9,83% ($59,8 / 608,4 \cdot 100$) до 668,2 тис. грн. При цьому фондівдача основних засобів зросла на 0,52 грн. (12,7 – 12,18) або на 4,27% ($0,52 / 12,18 \cdot 100$) та склала 12,7 грн.

Собівартість реалізованої продукції склала в звітному році 7514,1 тис. грн., тобто збільшилась у порівнянні з минулим роком на 1886,5 тис. грн. (7514,1 – 5627,6) або на 33,52% ($1886,5 / 5627,6 \cdot 100$). Зростання собівартості товарної продукції склало 28,68% ($1655,1 / 5770,3 \cdot 100$).

Витрати на 1 грн. товарної продукції в звітному році склали 87,48 коп., що на 9,61 коп. (87,48 – 77,87) або на 12,34% ($9,61 / 77,87 \cdot 100$) більше величини минулого року.

Прибуток від реалізації продукції скоротився за аналізований період на 719,5 тис. грн. (1033,6 – 1753,1) або на 41,04% ($719,5 / 1753,1 \cdot 100$) та склав 1033,6 тис. грн. Рентабельність продукції у звітному році склала 13,76%, тобто в порівнянні з минулим роком спостерігається її скорочення на 17,39% (13,76 – 31,15).

2.2. Аналіз виробництва та реалізації продукції

Обсяг виробництва та реалізації продукції (виконаних робіт, наданих послуг) – це основні показники, що характеризують діяльність підприємства.

Узагальнюючи показники обсягу виробництва продукції отримують за допомогою вартісної оцінки. Основними показниками обсягу виробництва служать товарна та валова продукція. Однак у сучасних ринкових умовах все більшої актуальності набуває вивчення обсягів реалізації продукції.

Проаналізуємо динаміку товарної та реалізованої продукції підприємства за останні чотири роки за допомогою базисних і ланцюгових індексів [37]. Дані для розрахунку представимо в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка виробництва та реалізації продукції в порівнянних цінах

Рік	Обсяг виробництва продукції, тис. грн.	Темпи зростання %		Обсяг реалізації, тис. грн.	Темпи зростання %	
		базисні	ланцюгові		базисні	ланцюгові
2019	5578,4	100,00	100,00	5412,3	100,00	100,00
2020	6641,3	119,05	119,05	6457,8	119,32	119,32
2021	7410,6	132,84	111,58	7380,7	136,37	114,29
2022	8487,7	152,15	114,53	8547,7	157,93	115,81

Як свідчать дані таблиці 2.3 за останні чотири роки спостерігається зростання як обсягів виробництва, так і обсягів реалізації.

При розрахунку базисних темпів зростання за базу прийнято перший рік аналізованого періоду 2019 рік.

Зазначимо, що в порівнянні з базовим роком обсяг виробництва продукції змінювався таким чином:

у 2020 році зріс на 19,05% (119,05 – 100);

у 2021 році зріс на 32,84% (132,84 – 100);

у 2022 році зріс на 52,15% (152,15 – 100).

При цьому зміна обсягу реалізації відбувалася наступним чином:

у 2020 році обсяг реалізації зріс на 19,32% (119,32 – 100);

у 2021 році обсяг реалізації зріс на 36,37% (136,37 – 100);

у 2022 році обсяг реалізації зріс на 57,93% (157,93 – 100).

Аналіз ланцюгових темпів зростання дає наступні результати:

у 2021 році в порівнянні з 2020 роком спостерігається зростання обсягу виробництва на 11,58% (111,58 – 100), а обсягу реалізації – на 14,29% (114,29 – 100);

у 2022 році в порівнянні з 2021 роком обсяг виробництва продукції зріс 14,53% (114,53 - 100) при цьому зростання обсягу реалізації продукції склало 15,81% (115,81 – 100).

Представмо зміну обсягу виробництва та реалізації продукції графічно (рисунк 2.2).

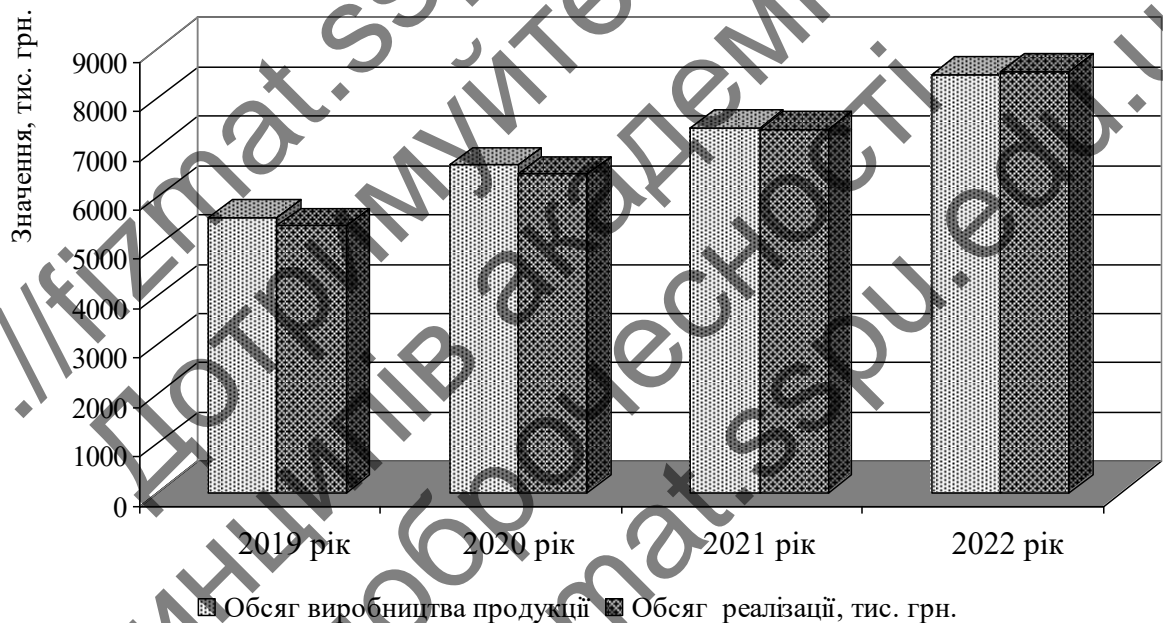

Рис. 2.2. Динаміка виробництва та реалізації продукції

Середньорічний темп росту (приросту) випуску та реалізації продукції можна розрахувати по формулі середньгеометричної:

$$T_p = \sqrt[n-1]{T_1 \cdot T_2 \cdot \dots \cdot T_n}, \quad (2.1)$$

$$T_{пр} = T_p - 100\%. \quad (2.2)$$

Середньорічний темп росту (приросту) випуску та реалізації продукції становитиме:

$$T_p = \sqrt[3]{T_1 \cdot T_2 \cdot T_3 \cdot T_4}, \quad (2.3)$$

Визначимо середньорічний темп росту та приросту випуску продукції:

$$T_p = \sqrt[3]{1,1905 \cdot 1,1158 \cdot 1,1453} = \sqrt[3]{1,521371} = 1,1501$$

$$T_p = 115,01\%; \quad T_{пр} = 115,01 - 100 = 15,01\%$$

Тобто, середньорічний темп приросту товарної продукції за аналізований період склав 15,01%.

Визначимо середньорічний темп росту та приросту реалізації продукції:

$$T_p = \sqrt[3]{1,1932 \cdot 1,1429 \cdot 1,1581} = \sqrt[3]{1,579311} = 1,1645$$

$$T_p = 116,45\%; \quad T_{пр} = 116,45 - 100 = 16,45\%$$

Тобто, середньорічний темп приросту реалізації продукції за аналізований період склав 16,45%.

Вивчивши динаміку виробництва та реалізації продукції необхідно встановити чинники, які вплинули на зміну обсягу реалізації (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Виробництво та реалізація продукції, тис. грн.

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення (±)
1. Залишок готової продукції на початок року	280,6	310,5	29,9
2. Випуск товарної продукції	7410,6	8487,7	1077,1
3. Залишок готової продукції на кінець року	310,5	250,5	-60,0
4. Реалізована продукція	7380,7	8547,7	1167,0

Таким чином, в порівнянні з минулим роком спостерігається зростання обсягу реалізації продукції на 1167,0 тис. грн. (8547,7 – 7380,7). Позитивно на це збільшення вплинуло зростання обсягів виробництва продукції та скорочення залишків готової продукції.

При вивченні діяльності підприємства важливий аналіз ритмічності виробництва і реалізації продукції [56]. Для оцінки виконання плану по ритмічності використовуємо прямий показник – коефіцієнт ритмічності.

Дані для розрахунку коефіцієнта ритмічності зведені в розрахункову таблицю 2.5

Таблиця 2.5

Аналіз ритмічності випуску продукції

Квартал	Випуск продукції, тис. грн.		Питома вага, %		Випуск продукції в межах плану, тис. грн.	Коефі- цієнт ритміч- ності
	план	факт	план	факт		
I	1900	1756,6	25,0	20,7	1756,6	0,9245
II	1900	2345,4	25,0	27,63	1900	1
III	1900	2240,3	25,0	26,39	1900	1
IV	1900	2145,4	25,0	25,28	1900	1
Всього за рік	7600	8487,70	100,0	100,0	7456,6	0,9811

Дані таблиці 2.5 свідчать про те, що, на аналізованому підприємстві, спостерігається перевиконання плану по випуску товарної продукції на 887,7 тис. грн. (8487,7 – 7600) або на 11,68% ($887,7 / 7600 \cdot 100$).

Виконання плану по ритмічності склало 98,11% ($7456,6 / 7600 \cdot 100$), про що свідчить розрахований коефіцієнт ритмічності. Недовиконання плану з ритмічності було викликано недовиконанням плану по випуску товарної продукції в першому кварталі на 143,4 тис. грн. (1756,6 – 1900) або 7,55% ($143,4 / 1900 \cdot 100$).

2.3. Аналіз ефективності використання основних засобів

Основні засоби є основою виробництва, вони формують матеріально-технічну базу та сприяють його розвитку. Цей процес відбувається як за рахунок збільшення кількості основних засобів (екстенсивний метод), так і через підвищення ефективності їх використання (інтенсивний метод).

Мета економічного аналізу полягає в оцінці рівня оснащеності підприємства основними засобами за умови максимально ефективного використання цих ресурсів та пошуку можливостей для підвищення продуктивності.

В рамках системного підходу до економічного аналізу визначаються такі завдання:

Аналіз обсягу та структури основних засобів для відповідності вимогам технічного прогресу та оптимальних умов виробництва.

Оцінка технічного стану засобів та їх оновлення.

Аналіз використання наявного обладнання та його завантаження.

Виявлення внутрішніх резервів для поліпшення використання основних засобів.

Розрахунок кінцевих виробничо-фінансових результатів від поліпшення використання засобів.

Аналіз починають з вивчення динаміки, обсягу, складу та структури основних засобів за їхніми основними характеристиками. Показники складу та структури основних засобів аналізованого підприємства наведемо у вигляді таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Аналіз складу, структури та руху основних засобів

Показник	Вартість на початок року		Надійшло, тис. грн.	Вибуло, тис. грн.	Вартість на кінець року		Відхилення	
	тис. грн.	питома вага,%			тис. грн.	питома вага,%	абс., (±)	відн., %
Минулий рік								

Основні засоби, всього	588,5	100,0	86,7	46,9	628,3	100,0	39,8	6,76
у тому числі активна частина	412,7	70,13	78,3	22,3	468,7	74,6	56,0	13,57
Звітний рік								
Основні засоби, всього	628,3	100,0	107,4	27,6	708,1	100,0	79,8	12,70
у тому числі активна частина	468,7	74,6	93,6		562,3	79,41	93,6	19,97

З аналізу даних таблиці 2.6 видно, що протягом останніх двох років відбувається постійне зростання вартості основних засобів підприємства. Загалом минулого року їх вартість зросла на 39,8 тис. грн. ($628,3 - 588,5$) або на 6,76% ($39,8 / 588,5 \cdot 100$), а в звітному році зростання вартості основних засобів склало 79,8 тис. грн. ($708,1 - 628,3$) або 12,7% ($79,8 / 628,3 \cdot 100$).

Зазначимо, що значний вплив на це збільшення надало зростання вартості активної частини засобів – машин та устаткування. Так у минулому році вартість машин та устаткування зросла на 56,0 тис. грн. ($468,7 - 412,7$) або на 13,57% ($56,0 / 412,7 \cdot 100$), а в звітному році її зростання склало 93,6 тис. грн. ($562,3 - 468,7$) або 19,97% ($93,6 / 468,7 \cdot 100$).

Спостерігається і зростання питомої ваги активної частини засобів з 70,13% ($41,7 / 588,5 \cdot 100$) на початок минулого року до 79,41% ($562,3 / 708,1 \cdot 100$) – на кінець звітнього року, що є позитивним моментом в діяльності підприємства.

Проаналізувавши динаміку та структуру основних засобів, необхідно розглянути їх рух.

Рух основних засобів характеризується наступними показниками:

коефіцієнт оновлення основних засобів (відображає інтенсивність оновлення основних засобів; його визначають шляхом співвідношення

вартості основних засобів, що надійшли за аналізований період, до їх загальної вартості на кінець року);

коефіцієнт вибуття основних засобів (відображає ступінь інтенсивності вибуття основних засобів з виробництва, його визначають як співвідношення вартості основних засобів, що вибули за певний період, до вартості основних засобів на початок періоду);

коефіцієнт приросту основних засобів (характеризує рівень приросту основних виробничих засобів або окремих його груп за певний період; визначається як співвідношення вартості приросту основних засобів до вартості основних засобів на початок року);

термін оновлення основних засобів (співвідношення вартості основних засобів на початок року до вартості введених основних засобів за звітний рік).

Результати розрахунків показників руху основних засобів представимо таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз показників руху основних засобів

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення, ($\pm$)
1. Коефіцієнт оновлення, %	13,80	15,17	1,37
2. Коефіцієнт вибуття, %	7,97	4,39	-3,58
3. Коефіцієнт приросту, %	6,76	12,70	5,94
4. Термін оновлення, років	6,79	5,85	-0,94

Дані таблиці 2.7 свідчать про те, що основні засоби підприємства в звітному році були оновлені на 15,17%, а інтенсивність їх вибуття незначна та складає у звітному році 4,39%. Коефіцієнт оновлення основних засобів випереджає коефіцієнт вибуття на 10,78% (15,17 – 4,39).

В минулому році основні засоби були оновлені на 13,8%, а інтенсивність їх вибуття становила 7,97%.

В цілому слід відзначити, що коефіцієнт оновлення основних засобів в звітному році проти минулого року збільшився на 1,37% (15,17 – 13,8),

коефіцієнт вибуття скоротився на 3,58% (4,39 – 7,97), збільшення коефіцієнту приросту склало 5,94% (12,7 – 6,76).

В цілому можна відзначити, що відбувається покращення показників руху основних засобів, що віддзеркалюється в скороченні терміну їх оновлення.

На наступному етапі необхідно проаналізувати технічний стан основних засобів, оскільки від нього більшою мірою залежить збільшення випуску продукції.

Узагальнюючими показниками, що характеризує технічний стан основних засобів, є коефіцієнт їх зношення та придатності:

коефіцієнт зношеності основних засобів визначається на початок і кінець року (співвідношення величини зношення до початкової вартості всіх основних засобів і їх складових. Цей коефіцієнт відображає, якою мірою основні засоби, що перебувають в експлуатації, зношені, тобто яка частина їх вартості перенесена на новостворений продукт);

Результати розрахунку показників технічного стану основних засобів представимо в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз технічного стану основних засобів

Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення абс., (±)
Минулий рік			
1. Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	588,5	628,3	39,8
2. Знос основних засобів, тис. грн.	244,5	286,3	41,8
3. Коефіцієнт зносу, %	41,55	45,57	4,02
4. Коефіцієнт придатності, %	58,45	54,43	-4,02
Звітний рік			
1. Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	628,3	708,1	79,8
2. Знос основних засобів, тис. грн.	286,3	326,1	39,8
3. Коефіцієнт зносу, %	45,57	46,05	0,48
4. Коефіцієнт придатності, %	54,43	53,95	-0,48

Як свідчить аналіз даних таблиці 2.8 як у минулому, так і у звітному році спостерігається зростання зношеності основних засобів.

Коефіцієнт зносу основних засобів зріс з 41,55% ($244,5 / 588,5 \cdot 100$) на початок минулого року до 46,05% ($326,1 / 708,1 \cdot 100$), відповідно спостерігається скорочення придатності основних засобів з 58,45% ($100 - 41,55$) до 53,95% ($100 - 46,05$). Зростання зношення основних засобів негативно характеризує діяльність підприємства щодо вдосконалення матеріально-технічної бази виробництва.

Дані для проведення аналізу забезпеченості підприємства основними засобами представимо в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс., (±)	відн., %
1. Обсяг випуску продукції, тис. грн.	7410,6	8487,7	1077,1	14,53
2. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	608,4	668,2	59,80	9,83
3. Середньорічна вартість машин і устаткування, тис. грн.	440,7	515,5	74,80	16,97
4. Середньооблікова чисельність працівників, ос.	25	25	–	–
з них робітників	14	14	–	–
5. Фондоозброєність праці робітників, тис. грн./ос.	43,46	47,73	4,27	9,83
6. Технічна озброєність праці робітників, тис. грн./ос.	31,48	36,82	5,34	16,96
7. Середньорічний виробіток одного робітника, тис. грн./ос.	529,33	606,26	76,93	14,53

На підставі даних таблиці 2.9 можна зазначити, що спостерігається зростання показників, що характеризують забезпеченість підприємства основними засобами. Фондоозброєність праці робітників зросла на 4,27 тис. грн./ос. ($47,73 - 43,46$) або на 9,83% ($4,27 / 43,46 \cdot 100$), зростання технічної озброєності праці робітників склало 5,34 тис. грн./ос. ($36,82 - 31,48$) або 16,96% ($5,34 / 31,48 \cdot 100$). Однак темпи зростання середньорічного виробітку

випереджають лише темпи зростання фондоозброєності праці, та нижчі за темпи зростання технічної озброєності.

Представимо динаміку цих показників графічно (рисунок 2.3).

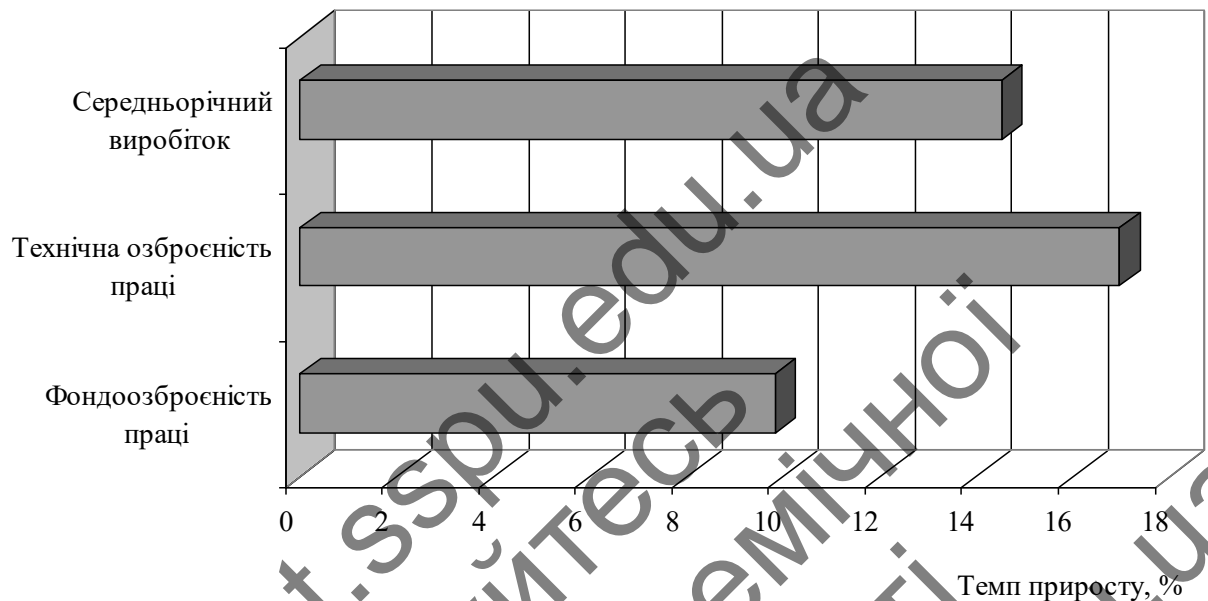

Рис. 2.3. Темпи зростання показників забезпеченості підприємства основними засобами

Фондомісткість – обернений показник фондovіддачі, він показує долю витрат на основні засоби, що доводяться на випуск 1 грн. продукції.

Рентабельність основних засобів визначається як співвідношення отриманого прибутку від реалізації продукції до середньорічної вартості основних засобів.

В процесі аналізу вивчаються динаміка перерахованих показників, виконання плану по їх рівню, проводяться міжгосподарські порівняння.

З метою глибокого аналізу ефективності використання основних засобів показник фондovіддачі визначається як за всіма основними засобами, так і за їх активною частиною (машинами й устаткуванням).

Результати розрахунку показників ефективності використання основних засобів представимо в таблиці 2.10.

Аналіз показників ефективності використання основних засобів

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс., (±)	відн., %
1. Обсяг випуску продукції, тис. грн.	7410,6	8487,7	1077,1	14,53
2. Прибуток від реалізації товарної продукції, тис. грн.	1640,3	1062,3	-578,0	-35,24
3. Середньорічна вартість, тис. грн.				
основних засобів	608,4	668,2	59,80	9,83
машин та устаткування	440,7	515,5	74,80	16,97
4. Питома вага активної частини основних засобів, %	72,44	77,15	4,71	–
5. Фондовіддача, грн.				
основних засобів	12,18	12,7	0,52	4,27
машин та устаткування	16,82	16,46	-0,36	-2,14
6. Фондомісткість, грн.	0,0821	0,0787	-0,0034	-4,14
7. Рентабельність основних засобів, %	269,61	158,98	-110,63	–

Дані таблиці 2.10 свідчать про те, що в звітному році в порівнянні з минулим роком спостерігається наступна зміна показників ефективності використання основних засобів:

фондовіддача основних засобів зросла на 0,52 грн. (12,7 – 12,18) або на 4,27% ($0,0752 / 12,18 \cdot 100$);

фондовіддача активної частини основних засобів скоротилась на 0,36 грн. (16,46 – 16,82) або на 2,14% ($0,36 / 16,82 \cdot 100$);

фондомісткість скоротилась на 0,0034 грн. (0,0787 – 0,0821) або на 4,14% ($0,0034 / 0,0821 \cdot 100$);

рентабельність скоротилась на 110,63% (158,98 – 269,61).

Проведемо аналіз впливу факторів на фондовіддачу.

Факторами першого рівня, що впливають на фондовіддачу основних засобів, є [56]:

зміна частки (питомої ваги) активної частини основних засобів в загальній їх сумі;

зміна фондівдачі активної частини основних засобів.

$$f_o = ПВ^{акт} \cdot f_o^{акт}, \quad (2.12)$$

Розрахунок впливу чинників здійснюється способом абсолютних різниць:

$$\Delta f_{оПВ} = (ПВ_1^{акт} - ПВ_0^{акт}) \cdot f_{о0}^{акт}, \quad (2.13)$$

$$\Delta f_{оакт} = (f_{о1}^{акт} - f_{о0}^{акт}) \cdot ПВ_1^{акт}, \quad (2.14)$$

Розрахуємо вплив факторів на зміну фондівдачі:

згідно з формулою (2.13) збільшення частки активної частини засобів в загальній їх сумі спричинить за собою збільшення фондівдачі на:

$$\Delta f_{оПВ} = (0,7715 - 0,7244) \cdot 16,82 = 0,79 \text{ грн.}$$

згідно з формулою (2.14) збільшення фондівдачі активної частини засобів спричинить за собою збільшення фондівдачі на:

$$\Delta f_{оакт} = (16,46 - 16,82) \cdot 0,7715 = -0,28 \text{ грн.}$$

Сумарний вплив перерахованих чинників на зміну фондівдачі основних виробничих засобів склав 0,5145 грн. (0,7922 - 0,2777) або приблизно 0,52 грн., що відповідає загальному відхиленню фондівдачі основних засобів.

2.4. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів

Кадровий потенціал підприємства відіграє ключову роль у вирішенні науково-технічних, організаційних та економічних завдань, необхідних для досягнення запланованих результатів у господарській діяльності. Рівень забезпечення підприємства робочою силою та його раціональне використання визначають організаційно-технічний рівень виробництва, відображають уміле використання техніки, технологій та робочих інструментів, сприяють створенню умов для високої конкурентоспроможності та фінансової стійкості.

При цьому окремо виділяють склад і структуру персоналу основної діяльності (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11

Аналіз складу та структури персоналу підприємства

Категорії персоналу	Минулий рік		Звітний рік		Відхилення, (±)
	чисельність, осіб	питома вага, %	чисельність, осіб	питома вага, %	
1. Персонал, всього	25	100,0	25	100,0	–
у тому числі:					
1.1. робітники	14	56,0	14	56,0	–
1.2. службовці, з них	11	44,0	11	44,0	–
керівники	5	20,0	5	20,0	–
фахівці	6	24,0	6	24,0	–

Як свідчать дані таблиці 2.11 за проаналізований період чисельність персоналу підприємства не змінилась та склала 25 осіб. З них 11 осіб – службовці, 14 осіб – робітники. Найбільшу питому вагу в структурі персоналу займають робітники 56% ($14 / 25 \cdot 100$), а найменшу – керівники 20% ($5 / 25 \cdot 100$) від загальної чисельності персоналу.

Головними напрямками досліджень при аналізі організації праці є: аналіз режиму роботи підприємства, аналіз умов праці, аналіз стану та якості нормування праці, аналіз використання робочого часу.

Найбільшу увагу слід приділити аналізу використання робочого часу. Раціональне використання робочого часу є головним резервом зростання продуктивності праці і визначається високою ефективністю, бо дає змогу збільшити випуск продукції без додаткових інвестицій.

Дані для проведення аналізу ефективності використання робочого часу приведені в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Аналіз ефективності використання робочого часу

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс., (±)	відн., %
1. Середньооблікова чисельність робітників, осіб	14	14	–	–
2. Відпрацьовано за рік одним робітником:				
днів	244	240	-4	-1,64
годин	1952	1872	-80	-4,1
3. Середня тривалість робочого дня, годин	8	7,8	-0,2	-2,5
4. Фонд робочого часу, годин	27328	26208	-1120	-4,1

За даними таблиці 2.12 можна відзначити, що на аналізованому підприємстві фактичний фонд робочого часу в звітному році в порівнянні з минулим роком скоротився на 1120 годин (26208 – 27328) та склав 26208 годин.

Фонд робочого часу (ФРЧ) залежить від чисельності робітників (ЧР), кількості відпрацьованих днів одним робітником в середньому за рік (Д) і середній тривалості робочого дня (П):

$$\text{ФРЧ} = \text{ЧР} \cdot \text{Д} \cdot \text{П}, \quad (2.17)$$

Вплив чинників на зміну фонду робочого часу можна встановити способом абсолютних різниць:

зміна середньооблікової чисельності робітників:

$$\Delta \text{ФРЧ}_{\Delta \text{ЧР}} = (\text{ЧР}_1 - \text{ЧР}_0) \cdot \text{Д}_0 \cdot \text{П}_0, \quad (2.18)$$

$$\Delta \text{ФРЧ}_{\Delta \text{ЧР}} = (14 - 14) \cdot 244 \cdot 8,0 = 0 \text{ годин};$$

зміна кількості відпрацьованих днів одним робітником за рік:

$$\Delta \text{ФРЧ}_{\Delta \text{Д}} = (\text{Д}_1 - \text{Д}_0) \cdot \text{ЧР}_1 \cdot \text{П}_0, \quad (2.19)$$

$$\Delta \text{ФРЧ}_{\Delta \text{Д}} = (240 - 244) \cdot 14 \cdot 8,0 = -448 \text{ годин}$$

зміна тривалості робочого дня:

$$\Delta \text{ФРЧ}_{\Delta \text{П}} = (\text{П}_1 - \text{П}_0) \cdot \text{Д}_1 \cdot \text{ЧР}_1, \quad (2.20)$$

$$\Delta \text{ФРЧ}_{\Delta \text{П}} = (7,8 - 8,0) \cdot 240 \cdot 14 = -672 \text{ годин}$$

сумарний вплив перерахованих чинників складе:

$$\Delta \text{ФРЧ} = -448 - 672 = -1120 \text{ годин}$$

Тобто, за рахунок скорочення середньої тривалості робочого дня на 0,2 години (7,8 – 8), фонд робочого часу скоротився на 672 години, а за рахунок зменшення кількості відпрацьованих днів одним робітником за рік на 4 дні (240 – 244) фонд робочого часу зменшився на 448 годин. Середньооблікова чисельність робітників не змінилась, тому не вплинула на зміну фонду робочого часу.

Сумарний вплив перерахованих чинників склав 1120 годин, що відповідає загальному скороченню фонду робочого часу.

Аналіз зміни продуктивності праці за техніко-економічними чинниками найдоцільніший в оцінках годинного виробітку одного робітника. Щодо аналізу середньомісячного чи середньорічного виробітку одного робітника, то при цьому необхідно враховувати і використання робочого часу.

Враховуючи, що ці чинники мають детерміновану функціональну залежність, їх вплив можна розрахувати технічним прийомом ланцюгових підстановок. Використаємо для аналізу розрахункову аналітичну таблицю 2.13.

Таблиця 2.13

Аналіз використання персоналу підприємства

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс., (±)	відн., %
1. Обсяг виробництва продукції, тис. грн.	7410,6	8487,7	1077,1	14,53
2. Середньооблікова чисельність працюючих, осіб	25	25	–	–
з них робітників	14	14	–	–
3. Питома вага робітників у складі працюючих (d), %	56,0	56,0	–	–
4. Загальна кількість відпрацьованих всіма робітниками:				
людино-днів	3416	3360	-56	-1,64
людино-годин	27328	26208	-1120	-4,1
5. Кількість відпрацьованих днів одним робітником (Д)	244	240	-4	-1,64
6. Тривалість робочого дня (Т), годин	8,0	7,8	-0,2	-2,5
7. Середня кількість годин відпрацьованих одним робітником	1952	1872	-80	-4,1
8. Середньорічний виробіток, грн./ос.:				
на одного працюючого (РВ)	296424,0	339508,0	43084,0	14,53
на одного робітника (РВ _р)	529328,57	606264,29	76935,72	14,53
9. Середньоденний виробіток	2169,38	2526,10	356,72	16,44

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс., (±)	відн., %
одного робітника (ДВ), грн./ос.				
10. Середньогодинний виробіток одного робітника (ГВ), грн./ос.	271,17	323,86	52,69	19,43

За даними таблиці 2.13 відзначимо, що в звітному році в порівнянні з минулим роком середньорічний виробіток одного працюючого збільшився на 43084,0 грн./ос. (339508 – 296424) або на 14,53% (43084 / 296424,0 · 100), а середньорічний виробіток одного робітника збільшився на 76935,721 грн./ос. (606264,29 – 529328,57) або на 14,53% (76935,72 / 529328,57 · 100).

Проведемо розрахунок впливу факторів першого порядку на зміну середнього виробітку одного працюючого методом абсолютних різниць.

Визначимо вплив даних чинників методом абсолютних різниць.

За рахунок зміни питомої ваги робітників у складі працюючих зміну середньорічного виробітку одного працюючого можна розрахувати за формулою:

$$\Delta P_{\text{пв}} = \Delta d \cdot P_{\text{р0}}, \quad (2.8)$$

$$\Delta P_{\text{пв}} = (0,56 - 0,56) \cdot 529328,57 = 0 \text{ грн./ос.}$$

За рахунок зміни середнього виробітку одного робітника зміну середньорічного виробітку одного працюючого можна розрахувати за формулою:

$$\Delta P_{\text{рв}} = \Delta P_{\text{р}} \cdot d_1, \quad (2.9)$$

$$\Delta P_{\text{рв}} = 76935,72 \cdot 0,56 = + 43084,0 \text{ грн./ос.}$$

Проведені розрахунки свідчать про те, що зміна виробітку одного працюючого була викликана лише підвищенням виробітку одного робітника,

так як питома вага робітників у складі працюючих не змінилась то цей фактор не вплинув на зміну виробітку одного працюючого.

Для більш повного аналізу необхідно проаналізувати чинники другого порядку, що вплинули на зміну виробітку працюючих та робітників.

На зміну середньорічного виробітку одного працюючого (РВ) впливають наступні чинники:

зміна кількості відпрацьованих днів одним робітником за рік (Д);

зміна середньої тривалості робочого дня (Т);

зміна середньогодинного виробітку одного робітника (ГВ);

зміна частки робітників в загальній чисельності персоналу (d).

Факторна модель середньорічного виробітку одного працюючого відповідно матиме вигляд:

$$РВ = Д \cdot Т \cdot ГВ \cdot d, \quad (2.23)$$

За формулою (2.23) методом ланцюгових підстановок розрахуємо вплив факторів на зміну рівня середньорічного виробітку одного працівника.

Результати розрахунків представимо в таблиці 2.14.

Таблиця 2.14

Розрахунок впливу факторів на зміну рівня середньорічного виробітку одного працівника способом ланцюгових підстановок

Номер підстановки та назва фактора	Кількість днів відпрацьованих одним робітником (Д)	Тривалість робочого дня (Т)	Середньогодинний виробіток (ГВ)	Частка робітників (d)	Виробіток продукції на одного працівника (РВ), грн./ос.	Величина впливу фактора, грн./ос.
Нульова	244	8,0	271,17	0,56	296424	—
1. Вплив зміни тривалості робочого періоду	240	8,0	271,17	0,56	291564,56	-4859,44

2. Вплив зміни тривалості робочого дня	240	7,8	271,17	0,56	284275,45	-7289,11
3. Вплив зміни середньогодинного виробітку	240	7,8	323,86	0,56	339508,0	55232,55
4. Вплив зміни частки робітників в загальній чисельності персоналу	240	7,8	323,86	0,56	339508,0	–
Разом						43084,0

Дані таблиці 2.14 свідчать про те, що позитивний вплив на середньорічний виробіток одного працюючого надало лише збільшення середньогодинного виробітку одного робітника. Так за рахунок зростання середньогодинного виробітку одного робітника на 52,69 грн./ос. $(323,86 - 271,17)$ середньорічний виробіток одного працівника збільшився на 55232,55 грн./ос.

Негативний вплив на зміну середньорічного виробітку працюючого надало скорочення кількості відпрацьованих днів одним робітником за рік та скорочення тривалості робочого дня. Так за рахунок збільшення цілодобових втрат робочого часу на 4 дні $(244 - 240)$ середньорічний виробіток одного працюючого скоротився на 4859,44 грн./ос., а за рахунок зростання внутрішньозмінних простоїв на 0,2 години $(7,8 - 8)$ – на 7289,11 грн./ос.

Частка робітників в загальній чисельності персоналу не змінилась тому не вплинула на зміну середньорічного виробітку одного працюючого.

Сумарний вплив перерахованих чинників склав 43084,0 грн./ос. $(-4859,44 - 7289,11 + 55232,55)$, що відповідає загальному збільшенню середньорічного виробітку одного працюючого.

На зміну середньорічного виробітку одного робітника впливають наступні чинники:

зміна кількості відпрацьованих днів одним робітником за рік (Д);

зміна середній тривалості робочого дня (Т);

зміна середньогодинного виробітку одного робітника (ГВ).

Відповідно факторна модель середньорічний виробіток одного робітника матиме вигляд:

$$P_{Bp} = D \cdot T \cdot ГВ, \quad (2.24)$$

Проведемо розрахунок впливу чинників на зміну середньорічного виробітку одного робітника методом ланцюгових підстановок. Результати розрахунків представимо в таблиці 2.15.

Дані таблиці 2.15 свідчать про те, що:

за рахунок збільшення середньогодинного виробітку одного робітника на 52,69 грн./ос. (323,86 – 271,17) середньорічний виробіток одного робітника збільшився на 98629,51 грн./ос.

Таблиця 2.15

Розрахунок впливу факторів на зміну рівня середньорічного виробітку одного робітника

Номер підстановки та назва фактора	Кількість днів відпрацьованих одним робітником (Д)	Тривалість робочого дня (Т)	Середньогодинний виробіток (ГВ)	Виробіток продукції на одного робітника (P _{Bp}), грн./ос.	Величина впливу фактора, грн./ос.
Нульова підстановка	244	8,0	271,17	529328,52	–
1. Вплив зміни кількості відпрацьованих днів одним робітником	240	8,0	271,17	520651,01	-8677,51
2. Вплив зміни тривалості робочого дня	240	7,8	271,17	507634,73	-13016,28
3. Вплив зміни середньогодинного виробітку	240	7,8	323,86	606264,24	98629,51
Разом					76935,72

Сумарний вплив перерахованих чинників склав 76935,72 грн./ос. (-8677,51 – 13016,28 + 98629,51), що відповідає загальному збільшенню середньорічного виробітку одного робітника.

Проведені розрахунки свідчать про те, що наявні трудові ресурси на аналізованому підприємстві використовуються неповно, є резерви зростання середньогодинного виробітку (за рахунок скорочення цілодобових та внутрішньозмінних простоїв).

Лише при таких умовах створюються можливості для нарощування темпів розширеного відтворення [56].

Дані для аналізу фонду заробітної плати представлені в таблиці 2.16.

Таблиця 2.16

Аналіз фонду оплати праці

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
			абс., (±)	відн., %
1. Обсяг виробництва продукції, тис. грн.	7410,6	8487,7	1077,1	14,53
2. Середньооблікова чисельність працюючих, осіб	25	25	-	-
3. Фонд оплати праці працівників, тис. грн.	1765,80	1835,20	69,40	3,93
4. Середньомісячна заробітна плата одного працюючого, грн.	5886,0	6117,33	231,33	3,93
5. Середньорічний виробіток одного працюючого, тис. грн.	296424,0	339508,0	43084,0	14,53
6. Зарплатомісткість продукції, грн.	0,2383	0,2162	-0,0221	-9,27

Наведені в таблиці 2.16 дані свідчать про те, що у звітному році фонд оплати праці працівників підприємства збільшився на 3,93% ($69,4 / 1765,8 \cdot 100$) до 1835,2 тис. грн., що забезпечило рівень середньомісячної заробітної плати у розмірі 6117,33 грн.

При аналізі фонду оплати праці необхідно також встановити відповідність між темпами зростання середньої заробітної плати і продуктивністю праці.

Зміна середнього заробітку працюючих за той або інший відрізок часу (рік, місяць, день, година) характеризуються його індексом ($I_{CЗ}$), який визначається відношенням середньої зарплати за звітний період ($CЗ_{\Phi}$) до середньої зарплати в базисному (плановому) періоді ($CЗ_{ПЛ}$).

$$I_{CЗ} = \frac{CЗ_{\Phi}}{CЗ_{ПЛ}}, \quad (2.10)$$

Аналогічним чином розраховується індекс продуктивності праці ($I_{ГВ}$):

$$I_{ГВ} = \frac{ГВ_{\Phi}}{ГВ_{ПЛ}}, \quad (2.11)$$

Якщо темпи зростання продуктивності праці випереджають темпи зростання його оплати, то можна розрахувати коефіцієнт випередження ($K_{вип}$) за формулою:

$$K_{вип} = \frac{I_{ГВ}}{I_{CЗ}}, \quad (2.12)$$

Відповідно до формули (2.10) індекс середньої заробітної плати працюючих дорівнює 1,0393 (6117,330 / 5886,0). Згідно формулі (2.11) індекс продуктивності праці працюючих дорівнює 1,1453 (339508 / 296424).

Приведені дані показують, що на аналізованому підприємстві темпи зростання продуктивності праці випереджають темпи зростання оплати праці. Коефіцієнт випередження відповідно до формули (2.12) рівний 1,102 (1,1453 / 1,0393).

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Розробка шляхів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства

У сучасних умовах ринкової конкуренції дуже важливо обґрунтовувати планові цілі виробничо-господарської діяльності підприємства. Існують три ключові напрямки, які сприяють підвищенню ефективності: ресурсний, технологічний та організаційний.

У межах ресурсного напрямку важливо ефективно використовувати основні та оборотні засоби, а також раціонально організувати робочу силу. Щодо інтенсивних методів покращення ефективності використання основних засобів, вони включають у себе автоматизацію та модернізацію виробництва, покращення технологічних процесів та управління, а також підвищення кваліфікації персоналу.

Ефективна організація виробничого процесу є важливою частиною успішності підприємства та великим резервом для його розвитку. Кожен з цих напрямків має відмінний вплив на ефективність підприємства. Вибір конкретних напрямків залежить від конкретних потреб і вимог кожного етапу розвитку. Проте стратегічне планування передбачає використання всіх можливих напрямків для підвищення ефективності.

При розробці шляхів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності ФОП «Гриценко Д.І.» на сучасному етапі розвитку підприємства, та за результатами проведеного аналізу його виробничо-господарської діяльності, особливої уваги, на нашу думку, слід приділити ресурсному напрямку. А саме, пропонується:

модернізація основних засобів;

підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня робітників;

використання виявлених резервів;
перехід на більш дешеву сировину;
розширення асортименту продукції;
розширення ринків збуту продукції.

Перш ніж провести розрахунки проведемо аналіз стану галузі де працює підприємство. З початком кожного нового опалювального сезону в нашій країні складається вкрай складна ситуація з газом та іншими енергоносіями. Тому альтернативне паливо має всі шанси стати найбільш популярним джерелом тепла.

Гранульовані пелети є екологічно чистим паливом, виробляються без застосування хімікатів і шкідливих домішок. Згораючи, гранульовані пелети, виділяють рівно таку кількість вуглекислого газу, скільки живе дерево вбирає під час свого зростання. Це називається закритим вуглецевим обміном. Коли спалюються пелети, то обсяги вуглекислого газу, що виділяється в атмосферу, не перевищують обсягів, які виділяються при природному розкладанні деревини. Пелети – це поновлювані джерела енергії, на відміну від інших традиційних джерел.

Світові тенденції збільшення популярності та зміцнення позицій відновлюваної енергетики підтверджуються тим, що виробництво паливних гранул щороку зростає на 20%. І прогнозується так само збільшуватися в майбутньому. Сфера біоенергетики в Україні займає у виробництві всього 2%, що на 6,5% менше середнього показника Європейського Союзу. В Україні валове виробництво паливних пелет становить 1,4 млн. тонн.

Відповідно до прогнозів консалтингової компанії «Рёугу», світові обсяги споживання деревних пелет протягом 2021-2020 рр. збільшаться в 1,7 разу – до 47,3 млн т/рік. Що ж до європейських країн, то тут прогнозують стабільне збільшення обсягів споживання пелет орієнтовно на 7% щороку. Якщо у 2021-му країни Європи спожили 16,2 млн. т пелет, то при прогнозованих темпах у 2020 році цей показник становитиме 23,8 млн. т.

Західна Європа – світовий лідер зі споживання пелет. При цьому внутрішні виробничі потужності неспроможні забезпечити стрімкий попит. За прогнозами, у 2020 році сальдо між внутрішнім виробництвом і споживанням становитиме – 10,8 млн. т. І цей дефіцит доведеться нівелювати імпортом. Тож для українських підприємств відкривається чималий і дуже перспективний ринок збуту пелет.

Найбільшими споживачами пелет в Європі є Швеція, Данія, Нідерланди, Італія, Німеччина, Бельгія, Великобританія, Австрія і Франція. На частку цих країн припадає 81% європейського щорічного обсягу споживання пелет. Та для нинішніх і потенційних українських виробників пелет значно цікавішими мають бути не ті країни, в яких високі обсяги споживання, а ті, що є нетто-імпортерами. Якщо взяти до прикладу Німеччину, на німецькому ринку є надлишок продукції внутрішнього виробництва. Якщо ж глянути на Данію, Нідерланди або Італію, то у цих країнах обсяги власного виробництва пелет задовольняють лише незначну частку попиту, а основа споживання – імпортні пелети.

Нині у всьому світі основною сировиною для виробництва твердого біопалива є деревина – орієнтовно 95%. Але виробники пелетів все більше скаржаться на відсутність сировини, тому розглянемо інші види сировини для виробництва пелетів (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Масова частка золи, сірки і азоту у різних видах біомаси

Вид біопалива	Параметр		
	Зола, %	Сірка, %	Азот, %
Соняшник	2,8	0,2	0,5
Гречка	1,3	0,1	0,7
Дрова	1,0	0,0	0,7
Торф	12,6	0,2	2,2
Рис	21,1	0,1	0,3
Шрот ріпаку	4,8	0,9	0,6
Соя	3,5	0,2	0,6
Солома	5,3	0,2	0,4

Оскільки наша область є одним з лідерів в Україні по вирощуванню соняшника, то пропонується розширення асортименту продукції підприємства за рахунок виробництва пелет з лушпиння соняшнику.

Солому (стебло, листя сільськогосподарських рослин) як сировину недооцінюють, зазвичай її заорюють або спалюють. Неefективно спалювати солому у тюках через низький ККД, зумовлений низькою щільністю і високою вологістю сировини. До того ж великі солом'яні паки (0,1-0,2 тонн на куб. м) незручно перевозити та зберігати. Ці недоліки зникають після брикетування або переробки соломи у пелети. Тому розширення асортименту продукції підприємства також пропонується за рахунок виробництва пелет з соломи.

Характеристика нової продукції:

пелети з лушпиння соняшника: вологість 6-8%, тепловіддача 21,0-21,8 мдж/кг, діаметр гранул D 8 мм, ціна від 1020 грн/т.

пелети з соломи: вологість 6-10%, тепловіддача 15,4-2,0 мдж/кг, діаметр гранул D 8 мм, ціна від 920 грн/т.

Планується закупівля та встановлення подрібнювача для соломи ПС-30 виробник ТОВ «КЛЗ». Технічні характеристики подрібнювача представлені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Основні технічні параметри подрібнювача соломи ПС-30

Назва параметра та розміру	Норма
1. Тип	стаціонарний
2. Продуктивність тон за одну годину основного часу при подрібненні пшеничної соломи, не менше: при вологості не більше 14 % при вологості не більше 35 %	4,0 1,1
3. Частота обертання, об/хв: барабана ротора	6,5 975 ± 25
4. Діаметр подрібнюючого барабана, мм	1800
5. Висота завантаження приймальної камери, не більше, мм	920
6. Висота подачі подрібненої маси, не менше, мм	2000

7. Номінальна потужність встановлених електродвигунів, кВт:	
на ротор подрібнювача	37
на привід приймального барабана	2,2
8. Споживана потужність подрібнювача, кВт	27,0
9. Джерело енергії, В:	мережа
рід струму	змінний
напруга	380 ± 20
10. Кількість обслуговуючого персоналу по професіях, осіб	1 (оператор)
11. Маса конструкційна, не більше, кг	2100
12. Габаритні розміри, мм:	
довжина	2500 ± 100
ширина	2400 ± 100
висота	2700 ± 100
13. Основні показники якості виконання технологічного процесу:	
фракційний склад подрібнення стебел соломи, %:	
до 30 мм, не менше	85
від 30 до 55 мм, не більше	10
понад 55 мм, не більше	5
14. Середній термін служби, років	6

Подрібнювач призначений для подрібнення соломи, сінажу та інших грубих кормів вологістю не більше 35% в рулонах, тюках та в розсипаному вигляді (не засмічених камінням, залізними та іншими твердими предметами). Вартість подрібнювача з транспортуванням та монтажем становитиме 85 тис. грн.

3.2. Оцінка економічної ефективності проектованих заходів

Впровадження у виробництво нової техніки, реконструкція виробництва, як правило, вимагають додаткових і, найбільше часто, значних витрат. Звідси виникає необхідність визначення економічної доцільності запропонованих техніко-організаційних рішень.

На першому етапі проведемо розрахунок окупності запланованих технічних заходів по впровадженню у виробництво нового устаткування.

Алгоритм розрахунку строку окупності залежить від рівномірності розподілу прогнозованих доходів від упровадження запроєктованих заходів. За умови, коли доход розподілений по роках рівномірно, то строк окупності розраховується розподілом одноразових витрат на обсяг річного доходу, який їм обумовлено. При одержанні дробового числа воно округляється в бік збільшення до найближчого цілого.

Строк окупності (Т) для цього випадку розраховується за формулою:

$$T = \frac{KB}{\Pi}, \quad (3.1)$$

де KB – капітальні вкладення, тис. грн.

Π – річний обсяг доходу від упровадження запроєктованих заходів.

$$T = 85,0 / 1195,80 = 0,1 \text{ року.}$$

Строк окупності введених основних засобів становить 0,1 року.

На наступному етапі проведемо оцінку ефективності запланованих заходів з використанням коефіцієнта ефективності (Ер).

$$E_p = \Delta\Pi / KB, \quad (3.2)$$

де ΔΠ – приріст прибутку, тис. грн.

KB – капітальні вкладення, тис. грн.

$$E_p = 348,2 / 85,0 = 4,1$$

Далі необхідно порівняти отриманий коефіцієнт ефективності (Ер) з нормативним коефіцієнтом ефективності (Ен).

Нормативний коефіцієнт ефективності для даної галузі становить 15% або 0,15.

Отримуємо:

$$E_p > E_n (4,1 > 0,15)$$

Тобто можна зробити висновок, що здійснення запланованих капітальних вкладень є доцільним.

<http://fizmat.sspu.edu.ua>
Дотримуйтесь
принципів академічної
добросовісності
<http://fizmat.sspu.edu.ua>

ВИСНОВКИ

Виробничо-господарська діяльність підприємства – це комерційний процес суспільного виробництва, спрямований на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру.

Основними сферами виробничо-господарської діяльності є: сфера виробництва, сфера збуту, сфера постачання, фінансова сфера, сфера розвитку колективів і система зовнішньої та внутрішньої інформації, яка забезпечує функціонування виробничо-господарської діяльності.

Для аналізу виробничо-господарської діяльності необхідні критерії, назви яких збігаються з назвою сфер господарювання. За допомогою критеріїв можна більш об'єктивно оцінити виробничо-господарську діяльність підприємств.

В магістерській роботі було проведено аналіз виробничо-господарської діяльності ФОП «Гриценко Д.І.» та розроблені заходи щодо підвищення її ефективності.

ФОП «Гриценко Д.І.» – сучасне підприємство, що динамічно розвивається. Підприємство працює на ринку з 2005 року. Підприємство виробляє паливні пелети з кругляка сосни та з деревних відходів на власному виробництві, оснащеному сучасним обладнанням, що дозволяє зберігати постійну гарантовано високу якість продукції.

Проведений аналіз результатів виробничо-господарської діяльності підприємства показав, що в звітному році підприємством було вироблено продукції на суму 8487,7 тис. грн., що на 14,53% більше ніж в минулому році. При цьому реалізовано було продукції на 8547,7 тис. грн., що на 15,81% більше ніж минулого року.

Середньорічний темп приросту товарної продукції за останні чотири років склав 15,01%, а реалізованої продукції дещо більше 16,45%. План по виробництву продукції перевиконано на 11,68%, а виконання плану по ритмічності склало 98,11%.

Протягом останніх двох років відбувається постійне зростання вартості основних засобів підприємства. На кінець звітного року вартість основних засобів підприємства склала 708,1 тис. грн. за первинною вартістю, тобто спостерігається її збільшення за звітний рік на 12,7%. В структурі основних засобів підприємства найбільша питома вага доводиться на машини та устаткування. За проаналізований період вона зросла з 70,13% до 79,41%.

Основні засоби підприємства в звітному періоді були оновлені на 15,17%, тоді як торік їх оновлення було на рівні 13,8%. Інтенсивність вибуття основних засобів підприємства в порівнянні з минулим роком скоротилась на 3,58%, та склала у звітному році 4,39%. Зростання інтенсивності оновлення основних засобів та скорочення інтенсивності їх вибуття призвело к скороченню терміну оновлення основних засобів з 6,79 років у минулому році до 5,85 років у звітному році.

За проаналізований період відбулося зростання зношення основних засобів, що негативно характеризує діяльність підприємства щодо вдосконалення матеріально-технічної бази виробництва.

В звітному році спостерігається зростання показників, що характеризують забезпеченість підприємства основними засобами: фондоозброєність праці робітників підприємства зросла на 9,83%, а технічна озброєність – на 16,96%.

Аналіз показників ефективності використання основних засобів показав, що в звітному році відбулося зростання фондівіддачі основних засобів та скорочення фондомісткості. Так фондівіддача основних засобів зросла на 4,27%, а фондомісткість скоротилась на 4,14%. Однак спостерігається значне скорочення рентабельності основних засобів на 110,63%.

Підприємство забезпечено необхідними трудовими ресурсами. За звітний рік чисельність персоналу підприємства не змінилась та склала 25 осіб. З них 11 осіб – службовці, 14 осіб – робітники. Найбільшу питому

вагу в структурі персоналу займають робітники 56%, а найменшу – керівники 20% від загальної чисельності персоналу.

Трудові ресурси підприємства використовуються ефективно, спостерігається постійне зростання продуктивності праці та заробітної плати. Але маються невикористані резерви підвищення ефективності їх використання за рахунок збільшення фонду робочого часу (шляхом скорочення цілодобових та внутрішніх простоїв).

Середньорічний виробіток одного працюючого та одного робітника збільшився в звітному році на 14,53%.

Позитивний вплив на зміну середньорічного виробітку одного працюючого та одного робітника надало лише зростання середньогодинного виробітку одного робітника. Негативно вплинули скорочення кількості відпрацьованих днів одним робітником за рік та скорочення тривалості робочого дня.

У звітному році фонд оплати праці працівників підприємства збільшився на 3,93% до 1835,2 тис. грн., що забезпечило рівень середньомісячної заробітної плати у розмірі 6117,33 грн. На аналізованому підприємстві темпи зростання продуктивності праці випереджають темпи зростання оплати праці коефіцієнт випередження відповідно становить 1,102.

У звітному році спостерігається значне зростання собівартості продукції підприємства. Так собівартість товарної продукції підприємства збільшилась на 1655,1 тис. грн. або на 28,68% та склала 7425,4 тис. грн. Найбільше зростання відбулося величини матеріальних затрат на 1493,0 тис. грн. або на 46,92%. Найбільшу частку в структурі витрат займають матеріальні затрати 55,15% у минулому році та 62,96% у звітному році. Зазначимо, що в звітному році спостерігається зростання витрати на 1 грн. товарної продукції на 12,34%.

Значне зростання собівартості продукції призвело до значного скорочення величини отриманого підприємством прибутку. Так прибуток від

реалізації продукції підприємства у звітному році порівняно з минулим роком скоротився на 719,5 тис. грн. або на 41,04%; скорочення чистого прибутку склало 572,4 тис. грн. або 40,31%.

Відбулося і скорочення всіх показників рентабельності. Рентабельність реалізованої продукції скоротилась на 17,39%, а продажу на 11,66%.

За результатами проведеного аналізу для підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства були запропоновані заходи щодо модернізації основних засобів; підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня робітників; використання виявлених резервів; розширення асортименту продукції та розширення ринків збуту продукції.

Розширення асортименту продукції, що випускається підприємством планується за рахунок випуску пелет з лушпиння соняшника та пелет з соломи. Заплановані заходи дозволили запланувати на наступний рік збільшення випуску та реалізації продукції на 1576,3 тис. грн. або на 18,57% до 10064,0 тис. грн.

За рахунок встановлення нового устаткування (подрібнювача) вартість основних засобів на кінець планового року збільшиться на 85,0 тис. грн. або на 12,0%. Планове збільшення середньорічної вартості основних засобів становить 82,4 тис. грн. або 12,33%, а середньорічної вартості активної частини основних засобів – 89,3 тис. грн. або 14,32%. Фондовіддача основних засобів збільшиться згідно з проектом плану на 5,59% та становитиме 13,41 грн., а зростання фондівіддачі активної частини основних засобів становитиме 1,09%.

Фондоозброєність праці робітників планується збільшити на 12,32%, а технічну озброєність на 18,57%. При цьому зростання середньорічного виробітку робітників планується на рівні 18,57%.

В магістерській роботі планується збільшення фонду робочого часу за рахунок використання виявлених резервів на 1120 годин або на 4,27%, зростання середньорічного виробітку одного працюючого та одного робітника на 18,57%. Збільшення продуктивності праці робітників

планується досягти за рахунок скорочення цілодобових простоїв (збільшення кількості відпрацьованих днів), скорочення внутрішньозмінних простоїв (збільшення тривалості робочого дня) та зростання середньогодинного виробітку.

За рахунок запропонованих організаційно-технічних заходів вдалося досягти скорочення витрат на 1 грн. товарної продукції на 2,25% до 85,51 коп.

Прибуток від реалізації продукції згідно з проектом плану становитиме 1458,29 тис. грн., тобто планується його збільшення на 41,09%, при цьому рентабельність продукції збільшиться на 3,19% та становитиме 16,95%, а рентабельність продажу – на 2,4% до 14,49%.

Строк окупності запланованих інвестицій становить 0,1 року, а коефіцієнт ефективності 4,1, що значно вище нормативної величини (0,15) та свідчить про доцільність запропонованих капітальних вкладень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєв М. В., Гончаров А. Б. Економіка підприємства: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / За ред. М. В. Афанасьєва. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 410 с.
2. Андреева Г. І. Економічний аналіз: навчально-методичний посібник / Г. І. Андреева; Навчальне видання. – К.: Знання, 2008. – 263 с.
3. Бойчик І. М. Економіка підприємства: Навч. посібник. / І. М. Бойчик. – К.: Атіка, 2004. – 480 с.
4. Власова Н. О. Оцінка ефективності господарсько-фінансової діяльності підприємств громадського харчування: монографія / Н. О. Власова. – Харків, 1998. – 127 с.
5. Воронко О. С. Економічний аналіз: навч. посібник / О. С. Воронко, Н. П. Штепа. – Львів: Новий світ-2000, 2012. – 279 с.
6. Господарський кодекс України. Від 16 січня 2003 р. № 436-IV з подальшими змінами // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
7. Грідчина М.В. Фінанси (теоретичні основи): підручник / М. В. Грідчина, В. Б. Захожай, Л. Л. Осіпчук та ін.; Під кер-вом і за наук. ред. М. В. Грідчиної, В. Б. Захожая. - 2-ге вид., випр. і допов. – К.: МАУП, 2004. – 312 с.
8. Гриньова В. М. Фінанси підприємств [Текст] : навч. посібник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда. – К.: Знання-Прес, 2004. – 423 с.
9. Економічний аналіз: навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України, КНЕУ; ред. М. Г. Чумаченко. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.
10. Економіка підприємства: підручник / Й. М. Петрович, А. Ф. Кіт, Г. М. Захарчин [та ін.]; за заг. ред. Й. М. Петровича. – [2-е вид.], випр. – Л.: Магнолія, 2007. – 580 с.

11. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С. Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.
12. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болух, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
13. Зятковський, І. В. Фінанси підприємств [Текст]: навч. посібник / І. В. Зятковський. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Кондор, 2003. – 364 с.
14. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
15. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: Навч. посіб. / В. М. Івахненко – К.: Знання-Прес, 2000. – 207 с.
16. Іващенко В. М. Економічний аналіз господарської діяльності / В. М. Іващенко, М. А. Болух. – К.: КНЕУ, 1999. – 204 с.
17. Кірейцев Г. Г. Фінанси підприємств : [навч. посіб.] / Г. Г. Кірейцев – Ж. : Вид-во ІТІ, 2002. – 269 с.
18. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент: [навч. посіб.] / Л. О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 485 с.
19. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: [навч. посіб.] / М.Я. Коробов. – К.: «Знання», КОО, 2000. – 378 с.
20. Кравчук О.М. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: [навч. посіб.] / О.М. Кравчук, В.П. Лещук. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 503 с.
21. Кулинич О.І. Економетрія. Навч. посібник. / О. І. Кулинич. – Хм.: Вид-во «Поділля», 1997. – 115 с.
22. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: монографія / Л. А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2001. – 387 с.

23. Лямець В.І., Тевяшев А.Д. Системний аналіз. Вступний курс. – 2-е вид., перероб. та допов. – Х.: ХНУРЕ, 2004. – 448 с.
24. Маркіна І. А. Методологічні питання ефективності управління // Фінанси України. – 2000. – № 6. – С. 24-32.
25. Малій О. Г. Фінансові ресурси підприємств: джерела формування та ефективність використання. / О. Г. Малій // Вісник. – Х., 2014. - Економічні науки. – С. 179-186.
26. Марич П. М. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посіб. / П. М. Марич. – Львів, 2011. – 250 с.
27. Мец В. О. Економічний аналіз фінансовий результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2003. – 278 с.
28. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : [навч. посіб.] / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
29. Опарін, В. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення [Текст] / В. Опарін // Вісник НБУ. – 2000. – № 5. – С. 10–11
30. Організація і планування на підприємстві: Навч. посіб. / Семенов Г. А., Станчевский В. К., Панкова М. О., Семенов А. Г., Гребінець К. М. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 528 с.
31. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : [навч. посіб.] / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
32. Опарін, В. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення [Текст] / В. Опарін // Вісник НБУ. – 2000. – № 5. – С. 10–11
33. Осипов В. І. Економіка підприємства: Підручник. – О.: Маяк, 2005. – 724 с.
34. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: Навч. посібник / Подольська В. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488с.
35. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: Підручник. / С. Ф. Покропивний. – К.: КНЕУ, 2003. – 608 с.

36. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: підручник. / П. Я. Попович – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 454с.

37. Салига С. Я. Інформаційне забезпечення управлінських рішень на підприємствах: монографія / С. Я. Салига, В. В. Фатюха. – Запоріжжя: ГУ ЗІДМУ, 2007. – 152 с.

38. Семенов А. Г. Розвиток стратегічного управління в акціонерних товариствах: монографія / А. Г. Семенов. – Запоріжжя: ГУ ЗІДМУ, 2007. – 520 с.

39. Семенов Г. А. Организация и планирование хозяйственной деятельности предприятия: монографія / Г. А. Семенов, А. Г. Семенов. – Запорожье: ЗГИА, 2001. – 174 с.

40. Стратегічні цілі і моделі ефективної діяльності підприємства: Навч. посібник / Сіроштан М. А., Потапов В. І., Білявцев М. І. та ін. – Х.: Око, 1999. – 216 с.

41. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: Учеб. пособие. / Ю. П. Сурмин. – К.: МАУП, 2003. – 368 с.

42. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.

43. Тарасенко Н. Економічний аналіз: Навчальний посібник/ Ніна Тарасенко. – 4-те вид. стереотип.. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 341 с

44. Теоретичні засади оцінки економічної ефективності господарської діяльності підприємств / С. Я. Салига, К. С. Салига, Л. І. Кирилова, О. В. Скачкова. – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2007. – 56 с.

45. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька.- 2-е вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2007. – 592 с.

46. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Салига С. Я., Дацій Н. В., Корецька С. О., Нестеренко Н. В., Салига К. С. – К.: ЦНЛ, 2006. – 210 с.

47. Фінансовий аналіз і планування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/ Г. О. Крамаренко. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.

48. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: підручник / Л. О. Омелянович, О. В. Чайковська, Г. Є. Долматова та ін.; за ред. Л.О. Омелянович. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2011. – 231 с.

49. Федулова Л.І. Менеджмент організацій: Підручник. – К.: Либідь, 2003. – 448 с.

50. Фінанси підприємств: підручник / [керівник авт. кол. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін]. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.

51. Фінансово-економічний аналіз: Підручник / Буряк П. Ю., Римар М. В., Бець М. Т. та ін. Під заг. ред. П. Ю.Буряка, М. В. Римара. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 528 с.

52. Швиданенко Г. О., Олексик О. І. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства. – К.: КНЕУ, 2002. – 192с.

53. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підруч. / Ю.С. Цал-Цалко – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 566 с.

54. Шило, В.П. Фінанси підприємств [Текст] / В. П. Шило, С. С. Доровська та ін. – К.: КНЕУ. – 334 с.

55. Шморгун, Н.П. Фінансовий аналіз [Текст] : навч. посіб. / Н.П. Шморгун, І.В. Головка. – К.: ЦНЛ, 2006. – 528 с.

56. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник / О. О. Шеремет. – К.: 2005. – 196 с.

57. Шиян Д. В. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Д. В. Шиян, Н. І. Строченко, Салига С. Я., Дацій Н. В., Корецька С. О., Нестеренко Н. В., Салига К. С. – К.: А.С.К., 2003. – 240 с.

58. Шморгун Н. П. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / Н. П. Шморгун, І. В. Головка. – К.: ЦНЛ, 2006. – 528 с.

59. Чумаченко М. Г. Фінансовий аналіз: Навч. посібник / Болюх М. А., Бурчевський В. З., Горбаток М. І.; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2005. – 259 с.

60. Чумаченко М. Г. Економічний аналіз / М. Г. Чумаченко – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.

61. Чупіс Л.В. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства: наук.-метод. вид. / Л.В. Чупіс. – Суми : Довкілля, 2001. – 404 с.

<http://fizmat.ssru.edu.ua>
Дотримуйтесь
принципів академічної
доброчесності
<http://fizmat.ssru.edu.ua>